

Sisekaitseakadeemia

Finantskolledž

Hanna-Riin Guske

**SUITSUVABADE TUBAKATOODETE AKTSIISIGA
MAKSUSTAMISE VÕIMALUSTEST SKANDINAAVIA
RIIKIDE NÄITEL**

Lõputöö

Juhendaja:

Maris Paat, MA

Kaasjuhendaja:

Indrek Saar, PhD

Tallinn 2019

SISEKAITSEAKADEEMIA LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON

Finantskolledž	Juuni 2019
<p>Töö pealkiri eesti keeles: Suitsuvabade tubakatoodete aktsiisiga maksustamise võimalustest Skandinaavia riikide näitel</p> <p>Töö pealkiri võõrkeeles: Experiences of taxation of smokeless tobacco products on the example of the Scandinavian countries</p> <p>Töö maht on 56 lehekülge, koos nelja lisaga. Töös kasutati 59 allikat, millele on viidatud.</p> <p>Lõputöö aktuaalsus seisneb selles, et Eestis ei maksustata suitsuvabu tubakatooteid aktsiisiga.</p> <p>Probleem seisneb selles, et Eestis ei ole seaduslikult lubatud suitsuvabu tubakatooteid vabasse ringlusesse lasta ning see soodustab salakaubavedu või illegaalset tootmist. Rootsis ja Norras on lubatud käidelda, kuna mõlemas riigis on need legaalsed, lisaks on kehtestatud toodetele aktsiisimäärad. Soomes on sarnaselt Eestile suitsuvabad tubakatooted keelatud, kuid neid erinevalt Eestist maksustatakse aktsiisiga.</p> <p>Töö eesmärk on välja selgitada võimalused suitsuvabade tubakatoodete aktsiisiga maksustamiseks lähtudes Rootsi, Norra ja Soome kogemustest.</p> <p>Lõputöö eesmärgi saavutamiseks teostati dokumendianalüüs, võrreldi õigusakte ning erinevate riikide seadusandlust. Lisaks viidi läbi Maksu- ja Tolliameti ametnikega ekspertintervjuud. Analüüsi tulemusel saadi teada, kuidas Rootsis, Norras ja Soomes suitsuvabu tubakatooteid maksustatakse ning ekspertintervjuudest tuli välja, et Eestis võiks suitsuvabu tubakatooteid maksustada. Analüüsi tulemusel tehti soovitusettepanekud, kuidas saaks Eestis suitsuvabu tubakatooteid maksustada ning kas ja kui mõistlik see autori seisukohast oleks.</p>	
Võtmesõnad: Suitsuvabad tubakatooted, aktsiis, snus, nikotiin, maksustamine	
Võõrkeelsed võtmesõnad: Smokeless tobacco products, excise, snus, nicotine, taxation	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia raamatukogu	
<p>Töö autor: <i>Hanna-Riin Guske</i></p> <p>Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalikest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Olen nõud oma lõputöö avaldamisega elektroonilises keskkonnas.</p> <p>Allkiri:</p>	
Vastab lõputöö nõuetele	
Juhendaja: Maris Paat	Allkiri:
Vastab lõputöö nõuetele	
Kaasjuhendaja: Indrek Saar	Allkiri:
Kaitsmisele lubatud	
Kolledži direktor: Kerly Randlane	Allkiri:

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	4
1. SUITSUVABAD TUBAKATOOTED JA NENDE PROBLEEMISTIK.....	7
1.1. Tubakatoodete ajalugu	7
1.2. Suitsuvaba tubakatoode ja alternatiivne toode	11
1.3. Aktsiisi olemus ja probleemistik Eestis	15
2. SUITSUVABADE TUBAKATOODETE MAKSUSTAMISE KOGEMUSED ...	19
2.1. Suitsuvabad tubakatooted ja nende maksustamine Rootsis	19
2.2. Suitsuvabad tubakatooted ja nende maksustamine Norras ja Soomes.....	23
2.3. Suitsuvabade tubakatoodete maksustamise võimalused Eestis	28
KOKKUVÕTE.....	35
SUMMARY	38
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	40
Lisa 1. Intervjuu 1.....	46
Lisa 2. Intervjuu 2.....	49
Lisa 3. Intervjuu 3.....	52
Lisa 4. Intervjuu 4.....	54

SISSEJUHATUS

Suitsuvaba tubakatoode on tubakatoode, mille tarvitamiseks ei ole vaja põlemisprotsessi. Suitsuvabadeks tubakatoodeks on näiteks nuuskubakas, närimistubakas ja huuletubakas. Vastavalt toodetele kasutatakse neid kas ninna tõmmates, närides või huule all hoides. Lisaks suitsuvabadele tubakatoodele on olemas ka tubakavaba huuletubakas, mis ei sisalda tubakat, kuid sisaldab nikotiini. Suitsuvaba tubakatoote käitlemine Eestis on keelatud, mis tähendab seda, et keelatud on selle toote valmistamine ning edasimüümine. Samuti ei tohi teisest liidu liikmesriigist või liiduvälisest riigist Eestisse sisse tuua suitsuvabu tubakatooteid piirnorme ületades. Lubatud on osta enda tarbeks teisest liikmesriigist kuni kümme pakki tingimusel, et üks pakk ei ületa 50 g ja liiduvälisest riigist ühe paki tingimusel, et üks pakk ei ületa 50 g.

Lõputöö teema valik sõltus sellest, et see on seotud tollitööga, mis mulle huvi pakub. Aktsiisiga maksustatakse kaupsid, millele kehtivad tavapärasest karmimad müügi ja hoidmise reeglid. Suitsuvabu tubakatooteid on hetkel Eestis keelatud käidelda, ning seega on tekkinud olukord, kus keelu tõttu tekib salakaubavedu ning ebaseaduslik kaubanduslik müük.

Eestis on suitsuvaba tubakatoode keeldude ja piirangutega kaup, mis tähendab seda, et lisaks käitlemise keelule on suitsuvabade tubakatoode toimetamine Eestisse posti teel või muul samalaadsel viisil keelatud. Posti teel tellimise keeld jõustus tubakaseaduses 2018. aastal ning seda keeldu rikutakse tänase päevani, kuna inimesed ei ole kursis uue jõustunud seadusega.

Teema on aktuaalne, sest Eestis ei maksustata suitsuvabu tubakatooteid aktsiisiga, kuigi selline võimalus oleks olemas ning toimiks nii, nagu toimib see praegu lähiriikides Rootsis, Norras ja Soomes.

Teema on uudne, sest suitsuvabad tubakatooted on Eesti turul olnud vähest aega ja seetõttu pole olnud pikka ajalist akent, mis suunas kujundada praktikat selles valdkonnas. Samuti on nende ajalugu tunduvalt lühem, kui sigarettidel. Varasemalt on Sisekaitseakadeemias kirjutanud Liis Lillepuu lõputöö teemal „E-sigareti maksustamise vajalikkus Eestis“.

Lõputöö on uudne sellepärast, et sellisel teemal nagu suitsuvabade tubakatoodete aktsiisiga maksustamise võimalused Eestis, mis käsitleb nuusk-, närimis- ja huuletubakat, ei ole autorile teadaolevalt publitseeritud.

Lõputöö probleemiks on see, et Eestis ei ole seaduslikult lubatud suitsuvabu tubakatooteid vabasse ringlusesse lasta ning see soodustab salakaubavedu või illegaalset tootmist. Rootsis ja Norras on lubatud käidelda, kuna mõlemas riigis on need legaalsed, lisaks on kehtestatud toodetele aktsiisimäärad. Soomes on sarnaselt Eestile suitsuvabad tubakatooted keelatud, kuid neid erinevalt Eestist maksustatakse aktsiisiga. Siit saab püstitada uurimisprobleemi, millised oleksid võimalused Eestis maksustada suitsuvabu tubakatooteid?

Töö eesmärk on välja selgitada võimalused suitsuvabade tubakatoodete aktsiisiga maksustamiseks lähtudes Rootsi, Norra ja Soome kogemustest.

Töö eesmärgi saavutamiseks on püstitatud neli uurimisülesannet:

1. Teoreetiliste allikate analüüsi käigus anda ülevaade suitsuvabadest tubakatoodetest.
2. Teoreetiliste allikate analüüsi käigus anda ülevaade aktsiisi olemusest ja probleemistikust Eestis.
3. Selgitada välja maksustamise praktika Rootsis, Norras ja Soomes.
4. Analüüsida intervjuusid, hinnata teooriast tulenevaid võimalusi ja teha ettepanekuid suitsuvabade tubakatoodete aktsiisiga maksustamiseks.

Lõputöös kasutatakse kvalitatiivset uurimismetoodikat. Kvalitatiivse uurimismeetodi jaoks vajalike andmete kogumiseks tehakse dokumendianalüüs, kus kogutakse ja analüüsitakse erinevaid kättesaadavaid ingliskeelseid teadusallikaid, uurimistöid, aruandeid ja eestikeelset erialakirjandust. Võrreldakse õigusakte ning erinevate riikide seadusandlust. Lisaks viiakse läbi Maksu- ja Tolliameti (edaspidi MTA) ametnikega ekspertintervjuud.

Lõputöö koosneb kahest peatükist, mis omakorda jagunevad alapeatükkideks. Esimeses peatükis antakse ülevaade tubakatoodete olemusest Eesti seadusandluses ja nende probleemistikust. Esimeses alapeatükis kirjutatakse tubakatoodete ajaloo kohta. Teises alapeatükis antakse ülevaade, millised on suitsuvabad tubakatooted ja alternatiivsed tooted. Kolmandas alapeatükis antakse ülevaade aktsiisi olemusest ja probleemistikust Eestis.

Teises peatükis selgitatakse välja, millised on suitsuvabade tubakatoode maksustamise kogemused lähiriikides. Esimeses alapeatükis antakse ülevaade, kuidas maksustatakse suitsuvabu tubakatooteid Rootsis. Teises alapeatükis antakse ülevaade, kuidas maksustatakse suitsuvabu tubakatooteid Norras ja Soomes. Kolmandas alapeatükis antakse ülevaade, millised võiksid olla maksustamise võimalused Eestis.

1. SUITSUVABAD TUBAKATOOTED JA NENDE PROBLEEMISTIK

1.1. Tubakatoodete ajalugu

Tubakatooted on paratamatult olnud paljude inimeste tarbimisharjumuste lahutamatuks osaks ning nendega kaasnevad tagajärjed puudutavad kaudselt meid kõiki. Tubakatoote kasutamise mõiste ulatub juba mitmeid aastaid tagasi, mil inimesed avastasid selle taime toime ning mõju. Tänapäeval on tubakat sisaldavad tooted tuntud kui tervisele kahjulikud tooted, mis põhjustavad erinevaid haigusi ning nende haiguste ennetamiseks on välja mõeldud erinevaid kampaaniaid.

Tubaka taim *Nicotiana* on ilmselt olnud üks suurim surmajuhtumite eest vastutav taim, mitte ükski teine taim pole põhjustanud nii palju kahju, kui see. Ei ole kahtlust, et tubakas on enneaegsete surmade ja haiguste põhjustajaks. (Charlton, 2004, p. 292) Tubaka suitsetajat on varasematel aegadel peetud väga atraktiivseks, seda tehti sõprusringkondades ning tegevust iseloomustas küpsus ja glamuur. Suitsetamise sõnumiks oli see, et kui esialgne vastumeelsus sai ületatud, siis võis edasi nautida ainult meeldivaid mõjusid. Meeldivate mõjude tagajärjeks oli aga sõltuvus, millest loobuda oli raske. Tubakas oli kergesti kättesaadav ning suitsetajaid ühendas veendumus, et suitsutamisest on äärmiselt raske loobuda. (Castaldelli, et.al., 2016, p. 24)

Umbes 10 000 aastat tagasi kasutas Ameerika põlisrahvas tubakat usulistel eesmärkidel. Suitsu sissehingamist kasutati religioossetes rituaalides jumalatele ohverdamise kontekstis. Põhja- Ameerikas kasutati tubakat „rahupiibu“ komponendina, mis sümboliseeris hõimudevahelist rahulepete sõlmimist. Erinevalt Põhja-Ameerikale, kasutasid Kesk- ja Lõuna-Ameerika asunikud tubakat teisiti, nemad keerasid tubaka rulli ning suitsetasid seda kui sigarit. (Castaldelli, et.al., 2016, p. 25) 1492. avastas Kolumbus Uue Maailma, teda võtsid vastu indiaanlased, kes pakkusid mehele omapärase lõhnaga tükeldatud lehti. Kolumbus lehtedest välja ei teinud ning seda, et kohalikud neid lehti suitsetasid, sai teatavaks alles pärast Kolumbuse ekspeditsiooni lõppu. (Krišjanis, et al., 2002, lk 12).

Eurooplased, peamiselt hispaanlased, kasutasid seda taime algselt ainult dekoratiivse esemena. Neid kasvatati Hispaania ja Portugali aristokraatia paleedes (Castaldelli, et.al.,

2016, p. 25). 1570. aastal anti tubakale esmakordselt nimi *Nicotiana*, mis on tuletatud selle Euroopasse tooja Jean Nicot` perekonnanimest. Mees leidis Portugali õukonnast ühe tuttava aiast kasvamas tubaka ning viis tubakaseemned Prantsusmaale, kus hakkas seda taime enda lõbuks kasvatama ning tema meditsiinilist mõju reklaamima. (Krišjanis, et al., 2002, lk 13-14) Inglismaal tekkis tubaka suitsetamise suur läbimurre. 1573. aastal esitleti Kuninganna Elisabeth I-le tubakataimi ning järgmise 40 aasta jooksul tekkis Londonisse tuhandeid müügipunkte, kus tubakat müüdi. (Castaldelli, et.al., 2016, p. 25)

17. sajandil oli tubakataim ja selle tooted juba üle maailma levinud, kuid algselt turustati seda kui luksuslikku toodet. Mõne aja pärast keelati tubaka kasutamine mõnes riigis ära, kuid selle sajandi jooksul muutus suitsetamine väga populaarseks. Prantsusmaal muutus tubaka kasutamine populaarseks nuusktubaka kujul, mille tarbimine oli peaaegu 90% kogu tarbimisvormidest. Lõpuks jõuti sinnamaani välja, et tubaka tarbimine polnud pelgalt enam luksus, vaid muutus massitarbimiseks. (Castaldelli, et.al., 2016, p. 25) Massitarbimine aga püsima ei jäänud ning mõne aja pärast kadus nuusktubakas pildilt, ka närimistubaka maine oli kadumas ning üha populaarsemaks hakkas muutuma sigar. (Krišjanis, et al., 2002, lk 22)

Alates 1980. aastast on nii meeste kui ka naiste puhul täheldatud suures koguses suitsetamise protsenti ülemaailmsel tasandil. Tubakalehed ja põlemisprotsessil tekkinud suits sisaldavad üle 4000 kemikaali, millest kõige tuntum on nikotiin, mis 1828. aastal eraldati esimest korda tubakalehtedelt Posselli ja Reimanni poolt. (Charlton, 2004, p. 292) Nikotiin on see, mis tekitab suitsetajates suitsetamise sõltuvust ning kemikaal ise on väikestes annustes surmav. Tubakasuitsu sissehingamisel liigub nikotiin kiiresti keha igasse organisse. Aju ja närvisüsteemi stimuleerivad väikesed doosid ning suuremad doosid depressiooni kuna nikotiin suurendab südame löögisagedust ja vererõhku ning võib tekitada suitsetajates tromboose. Kuid sellegipoolest kasutatakse nikotiini asendusravina, et aidata inimestel suitsetamisest loobuda. Nikotiin vabastab neid paljudest muudest kahjulikest tubakasuitsus sisalduvatest ainetest. (Charlton, 2004, p. 292)

Kahjuks on vähesed riigid rakendanud Maailma Tervishoiuorganisatsiooni soovitusi tubaka tarbimise kontrolli all hoidmiseks. (Castaldelli, et.al., 2016, pp. 25-26) Maailma Tervishoiuorganisatsioon seisab selle eest, et inimestel oleks parem ja tervislikum tulevik. Organisatsioon on korraldanud ülemaailmseid tervisekampaniaid, mis käsitlevad

tubakatoodete tarbimist ning ennetamist. (World Health Organization, kuupäev puudub) Paraku on üle kogu maailma inimesi, kes on langenud tubaka suitsetamisest sõltuvusse ning seda taimes sisalduva nikotiini tõttu. Tubakat tarbitakse kogu maailmas ning see on oluline rahvatervise probleem (Bernardi, 2015, p. 877). Tänu organisatsiooni tugevale tahtejõule ning pingutustele on terviseedendamisesse järjest rohkem hakatud investeerima ning välja on töötatud erinevad strateegiad, mille eesmärgiks on päästa võimalikult palju inimeste elusid.

Tänapäeval on tubaka kasutamiseks mitmeid erinevaid võimalusi ning inimeste teadlikkus suitsetamisest tulenevatest ohtudest on suurenenud võrreldes varasemaga. Erinevad reklaamid ning infosedelid on pandud inimeste jaoks võimalikult nähtavale, et teadvustada neile võimalikud riskid ning tagajärjed. Praegusel ajal on võimalik tubakatooteid jagada suitsetatavateks ja suitsuvabadeks toodeteks ning lisaks neile kasutatakse ka alternatiivseid tubakatooteid.

Suitsuvaba tubakas hõlmab endas mitmesuguseid tubakatooteid, mida kasutatakse suu kaudu ja mis toimib ilma põlemisprotsessita. Suitsuvaba tubakatoote tarvitamisega on kaasnenud inimeste seas olulised terviseiga seotud tagajärjed, sealhulgas on suurenenud suu- ja kõhunäärmevähi risk, hammastega seotud haigused ning hammaste kaotused. Kuigi riskid on tõsised, siis meditsiinikeskused on seisukohal, et üldiselt ei ole suitsuvabad tubakatooted nii kahjulikud kui sigaretid. (Chaffee, 2018, p. 72)

Suitsetajad kasutavad suitsuvabasisid tubakatooteid alternatiivina sigarettidele. Inimesed püüavad vähehaaval üle minna suitsuvabadele tubakatoodetele lootes, et nende tarvitamisega saadakse suitsetamisest lahti. (Choi, 2012, pp. 2088-2092) Tegelikult on suitsuvaba tubakatoode sõltuvust tekitav ning nende tarbimine on kasvutrendis. Nende tarvitamine võib hõlbustada sigarettide kasutamist või lõpetamist, kuid suitsuvaba tubakatoodetel on oma nii-öelda eelised. Neid on võimalik kasutada ka suitsuvabades keskkondades nagu näiteks baarid, töökohad või lennukid. See soodustab suitsetajate seas suitsuvaba tubakatoote tarvitamist ka siseruumides, kus muidu sigarette kasutada ei saaks. Sellise eelise olemasolu võib soodustada suitsuvaba tubaka kahekordset kasutamist suitsetajate hulgas, mis omakorda tekitab olulisi terviseprobleeme. (Popova, et.al., 2013, p. 924)

Sigaretide tootjad on tunnistanud, et suitsuvaba tubakas toob kasumit ning tarbijaskond on püsiv, lisaks on alates 2006. aastast kasvanud uute ja alternatiivsete tubakatoodete edendamine. Kuid suitsuvaba turul domineerivad jätkuvalt traditsioonilised suitsuvabad tubakatooted. Tänapäeval on närimistubaka turuosa vähenemas ning nuusktubaka osakaal suurendamas, selle kasutamine on pidevalt kasvanud alates 1980ndatest aastatest. Lisaks närimistubakale ja nuusktubakale on olemas ka kolmas sõltuvust tekitav tubakatoode. Huuletubakas ehk teisisõnu snus on suitsuvaba tubakatoode, mida on võimalik kasutada igal ajal, see pannakse huule alla ning selle toime kestab kauem. (Popova, et.al., 2013, p. 924)

Rutqvist, et al. (2011, pp. 2-5) osundavad sellele, et kaubandusorganisatsiooni Euroopa Suitsuvaba tubaka nõukogu (edaspidi ESTOC) määratlusel on snus mõeldud suukaudseks kasutamiseks, mida traditsiooniliselt toodetakse ja kasutatakse Rootsis. Rootsi snus leiutati 1800ndate alguses. Kuni 1940. aastate alguseni oli snus peamiseks tubaka vormiks rootslaste seas. 1960ndatel avaldasid Kuninglik Arstide Kolledž (London) ja Ameerika Ühendriikide rahvatervise teenistus aruanded, mis seostasid suitsetamist kopsuvähiga. Selle tagajärjel vähenes sigarettide suitsetamine ja snusi kasutamine suurenes. 20. sajandi jooksul muutus snusi tootmine tsentraliseeritumaks. 1960ndate lõpus toodeti snusi ainult ühes tehases, kasutades peaaegu samu retsepte ja käsitsi tootmistehnoloogiaid, nagu 1800ndatel aastatel, kuigi temperatuur kuumutamise ajal oli veidi suurenenud, et vähendada mikroobse saastumisega seotud probleeme.

Snusi kasvava populaarsuse tõttu täheldati 1960. aastate lõpus vanu, käsitsi tootvate tehnikate puhul mitmeid kvaliteediprobleeme. See ajendas uurimis- ja arendusprogrammi eesmärgiga leida vanade tehnikate kvaliteedi probleemide lahendamiseks uued meetodid. Hoogu andis kvaliteediarengus see, et snus kuulutati 1971. aastast Rootsi toiduainete seaduse alla, kuna seda tarbitakse suus ja seetõttu neelatakse ka osaliselt alla. Toiduaineseaduse järgimine tähendas rangeid hügieeninõudeid ja piiranguid lubatud koostisosadele, lisanditele ja mahutite valikule. Kõige olulisem tulemus oli moderniseeritud tootmisprotsessi kasutuselevõtt 1982. aastal. (Rutqvist, et al., 2011, pp. 2-5)

Kokkuvõtvalt selgus, et tubakas on olnud juba sajandeid tagasi populaarne taim, mida kasutati nii usulistel, dekoratiivsetel, meditsiinilistel kui ka suitsetamise eesmärkidel. Kuigi

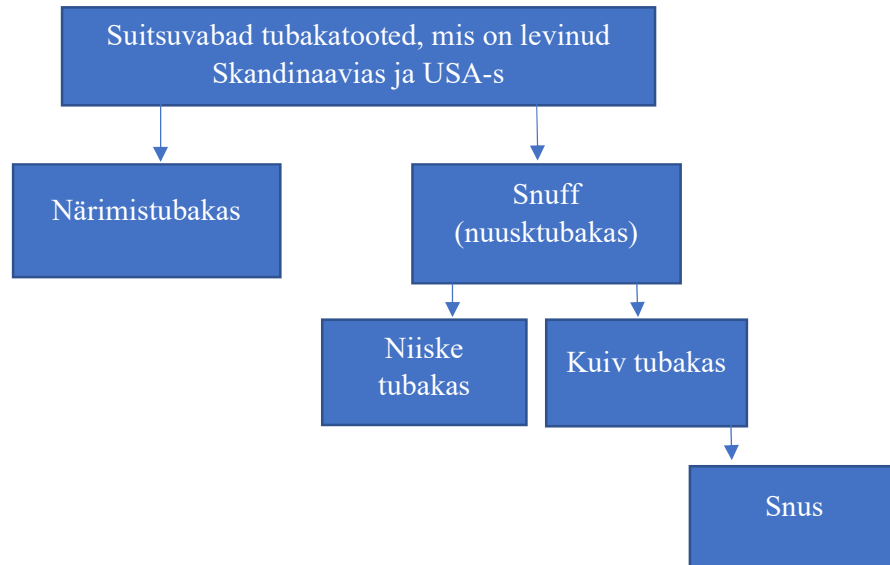
tubaka suitsetamine oli algselt ainult luksuslik tegevus, siis aegamööda muutus see populaarseks ning massiliselt tarbitavaks tooteks. Tubakas sisalduv aine nimega nikotiin tekitab inimestes sõltuvuse, mille tagajärjeks on pidev suitsetamine ning rasked haigused. Nikotiini sisalduse tõttu on inimestel raske suitsetamisest loobuda ning seetõttu on kasutusele võetud erinevad suitsuvabad tubakatooted. Suitsetajad kasutavad suitsuvabasid tubakatooteid alternatiivina sigarettidele. Kasutusel on nuusktubakad, närimistubakad ja huuletubakad, viimasel on ka eraldi vorm, mida toodetakse peamiselt Rootsis ja see kannab nimetust snus.

1.2. Suitsuvaba tubakatoode ja alternatiivne toode

Tubakatoode on täielikult või osaliselt tubakast valmistatud toode, mida saab suitsetada, närida, imeda või ninna tõmmata (Tubakaseadus, 2005). Suitsuvabad tubakatooted ja alternatiivsed tubakatooted on olemuselt sarnased, kuid neid eristab see, et alternatiivsetel toodetel puudub kas tubaka või nikotiini sisaldus. Suitsuvabasid tubakatooteid kasutatakse nii-öelda alternatiivina suitsetamisele, vähendades nii kahjulikku mõju ümbritsevatele inimeste tervisele. Kuigi suitsuvabade tubakatoodete tarbimine on teistele inimestele ohutum, siis see ei tähenda seda, et noored lapsed jäävad puutumata. Paraku on suitsuvabade tubakatoodete tarbijad eeskujuks noorematele, kes juba varases eas tahavad ka ise need ära proovida.

Snus on Euroopa Liidus keelatud, kuid neid kasutatakse väga laialdaselt Ameerika Ühendriikides, Rootsis, Norras ning suures osas ka Aafrikas ja Aasias. Kogu maailmas on olemas väga palju erinevaid suitsuvabu tubakatoote tüüpe ning nende kasutamisega kaasnevad erinevad terviseriskid, kuna nende toodete keemilised ained on erinevad. (McAdam, et.al., 2017, p. 1) Neid tooteid saab kasutada suu või nina kaudu. Suitsuvabad tubakatooted ei ole tavaliselt omaduselt ühesugused, nende tubaka lehed on kombineeritud beeteli lehtedega, viilutatud beetlipähkliga, pulbristatud kustutatud lubjaga ja lisanditega, mis suurendavad tubaka toksilisust ja psühhotroopset toimet. (Arian, et.al., 2015, p. 1063) Beetel on keemiline aine, mis võimendab naudinguemotsiooni ja mida laialdaselt kasutatakse Lõuna- ja Kagu-Aasias ning Lääne-Ookeanias, samuti ka Aafrika idarannikul. (Eesti Suuhügienistide Liit, 2009)

Närimistubakas, nuuskubakas ja huuletubakas- need on kolm erinevat tüüpi suitsuvabasisid tubakatooteid, mida tavaliselt kasutatakse suuõõnes. (Rodu, et.al., 2004, p. 253) Suitsuvabad tubakatooted pole abistavad vahendid suitsetamiseks loobumiseks, vaid tubakatarvitamine on vahetanud vormi ning suitsuvabade tubakatoote ja tavasigaretteid samaaegne kombineeritud tarvitamine toetab ja suurendab nikotiinisõltuvust veelgi enam. (Sotsiaalministeerium, 2014, lk 23)

Joonis 1. Suitsuvabade tubakatooteid jaotus. (ENVIRON, 2010, autori koostatud)

Jooniselt 1 nähtub suitsuvabade tubakatooteid jaotus. Suitsuvabad tubakatooted jagunevad põhiliselt kolmeks: närimistubakas, nuuskubakas ja huuletubakas. Huuletubakas ehk snus on teatud tüüpi suukaudne tubakatoode, mida tavapäraselt kasutatakse ja toodetakse Rootsis, kuid ka Ameerikas toodetakse snusi, kuid need erinevad teineteisest tootmismeetodi poolest (ENVIRON, 2010).

Snuff ehk nuuskubakas on üldine nimetus peeneks lõigatud või pulbristatud, maitsestatud tubakale, mida võib valmistada kuiva või niiske nuuskubakana. Kuiv nuuskubakas on sepietatud või kääritatud tubakapulber, mis võib sisaldada lõhna- ja maitseaineteid, kuid niiske nuuskubakas on õhuga kuivatatud ja kuumtöödeldud tubakas, mis võib samuti sisaldada maitseaineteid. (Smyth, et.al., 2017, p. 5391) Enamikes väikestes poodides on nuuskubakas saadaval väikestes kotikestes, mis sisaldavad umbes 5-10 grammi materjali. (Arain, et.al., 2015, p. 1063)

Nuusktubakas sisaldab samamoodi nikotiini nagu ka sigaretid ning tekitab inimestes sõltuvust. Euroopa nuusktubakas on kuiv ning see on mõeldud ninna nuuskimiseks, mitte ninna tõmbamiseks. Selle toote tubakas ei tohi sattuda hingamisteedesse. Ameerika nuusktubakas on niisutatud ning see on eelnimetatutest palju tugevam ning on mõeldud nõnda öelda sissekastmiseks. Seda toodet hoitakse huule ja igemete vahel ning tootes sisalduv nikotiin imendub suus olles vereringlusesse. (Tubakainfo, 2015)

Närimistubakas on suitsuvaba tubakas, mis on jämedalt tükeldatud tubakas ning mida pannakse tavaliselt põse ja igemete vahele. (Campbell-Grossmann, et al., 2003, p. 13) Tavapäraselt on see maitsestatud, kasutatakse puuviljade vesileotisi, mett, siirupit, vürtse või rummi. Närimistubakas sisaldab vähemalt 2500 erinevat kemikaali ning põhjustab igemetes vereringe häirimise, mille tulemusena tekib igemepõletik. Nikotiinikogused närimistubaka kasutajatele on suured, kuna suur osa nikotiinist neelab kasutaja alla ning päevane kasutusaeg ulatub kuni 10 tunnini. (Tubakainfo, 2015) Närimistubakat toodetakse peamiselt Pennsylvanias ja Wisconsinis kasvatatud taimedest. Seda kasutavad peamiselt USA mehed ning seda välitingimustes, kuna siis saab saadud tubakamahla välja sülitada. (Rodu, et al., 2004, p. 253)

Suitsuvaba tubakatoode snus on seaduslik ainult mõnes piirkonnas, nagu USA ja Skandinaavia ning erineb teistest tubakatoodetest, kuna tarbimise määr on tõusnud viimastel aastatel. Seda ümbritseb ka trendiaura paljude noorte sportlaste seas. (Saebo, 2017, p. 176) Snus on Rootsi variatsioon niiskest nuusktubakast ning see koosneb jahvatatud tubakast, mis on segatud veega, soolaga, naatriumvesinikkarbonaadiga, naatriumkloriidiga, niisutaja ja lõhna- ja maitseainetega. Selle toote töötlemine hõlmab endas kuumtöötlust. (Arain, et al., 2015, p. 1063) Toodangut kuumtöödeldakse auruga 24-36 tundi, saavutades ligikaudu 100° C, tappes sellega bakterid ja tekitades steriilse toote. Toode on pakitud karpidesse jahutatuna jaemüüjate poolt. USA seevastu aga toodangut ei kuumuta ning tubakas on enamasti kääritatud ja steriliseerimata, võimaldades tubakas spetsiifiliste nitrosoamiinide kujunemise. (Ebbert, et al., 2012, p. 2)

Snus meenutab kujult teekotikesi ning toode paigutatakse tavaliselt ülemise huule taha ja hoitakse suus umbes 30 minutit, enne kui see ära visatakse. (Roth, et al., 2005, p. 741) Snusi kirjeldatakse kui kahjutut alternatiivi suitsetamisele ja arvatakse, et see on abiks suitsetamisest loobumisel (Bolinder, 2003, p. 1201) Rootsi snus on suitsuvaba tubakatoode,

mis on toodetud viisil, mis annab teadaolevalt kahjulike kemikaalide madalama kontsentratsiooni kui teised tubakatooted, säilitades samas kõrge nikotiinisalduse. (Furberg, et.al., 2006, p. 1510) Kõrge nikotiinisalduse tõttu on algselt suitsetamisest loobumiseks kasutusele võetud huuletubakas veelgi rohkem sõltuvust tekitavam.

Joonis 2. Snusi tootmisprotsess. (ENVIRON, 2010, autori koostatud)

Jooniselt 2 nähtub snusi tootmisprotsess. Kui algselt on tubakas kujult kuiv pulber, siis nimetatakse seda snuffiks, ehk seda saab ka ninna tõmmata. Hiljem töödeldes, kui pulbrile lisatakse vett ning seda kuumtöödeldakse, valmib tubakast snus, mida kasutatakse huule all.

Turul on hakanud aina enam liikuma alternatiivseid suitsuvabu tooteid. Nendeks on tubakavabad ja nikotiinivabad huuletubakad, samuti müüakse ka energiapadjakesi, mis oma välimuselt, lõhnalt ja tarbimisviisilt meenutavad huuletubakat. Alternatiivseid tubakatooteid kasutatakse samuti suitsetamisest loobumise eesmärgil. Suitsetamine ei kahjusta mitte ainult suitsetajat ennast, vaid ka ümbritsevaid inimesi ja keskkonda ning kuna suitsuvabade tubakatoode kasutamisel puudub suits, siis sellega hoitakse ära kahjulike ainete sattumist õhku.

Alternatiivse tubakatoote tähendus on välja toodud Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seaduse (edaspidi ATKEAS) § 16 lg 8-s. Seaduse järgi on alternatiivne tubakatoode nikotiinisaldusega või nikotiinisalduseta tubakatoode, mida kasutatakse või mis on mõeldud kasutamiseks sarnaselt või sarnasel eesmärgil tubakatoodega. (Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadus, 2002) Huuletubakat kasutatakse nikotiini suukaudseks manustamiseks ning see on suunatud suitsetajatele, kes soovivad tarbida nikotiini või tubakat, kuid ei saa või ei soovi seda mingil põhjusel teha, sest koht on ebasobiv. Seega on nikotiini ja tubakavaba huuletubakas tubakatoote aseaine, mis vastab ATKEAS § 16 lg 8 p 2-le, kus tubaka tahke aseaine on määratletud kui tubakasisaldusega või ilma (Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadus, 2002).

Sarnaselt taimsetele sigarettidele on snus saadaval ka ilma tubakata või nikotiinita. Tubakavaba tooted on tarbijatele mõeldud kaubamärgid, mis aitavad kasutajatel vähendada oma mokatubaka tarbimist. Tubaka- ja nikotiinivabad mokatubakad sisaldavad endas maitsetaimede ja maitsete segusid, mis loovad kogemuse, mis sarnanevad tavalise *snusi* kasutamisega. Lisaks on sellisel tootel olemas väga lai valik erinevaid maitseid. Lisaks, kuna need tooted ei sisalda tubakat, siis ei kuulu need tubakamaksustamisele. (Snusdirect, kuupäev puudub) Sarnaselt tavapärasele huuletubakale hoitakse ka tubaka- ja nikotiinivabasid huuletubakaid ülahuule all ning hoitakse seal 5-30 minutit. (Killapods, 2018)

Kokkuvõttes võib öelda, et suitsuvabad tubakatooted on võrreldes sigarettidega rohkem sõltuvust tekitavad tooted, kuna inimesed saavad neid kasutada nii sise- kui välitingimustes. Suitsuvabasisid tubakatooteid on olemas mitmesuguseid ning neid tarvitatakse erinevat moodi. Samuti on nendel toodetel erinevalt sigarettidele teistsugused tagajärjed. Suitsuvabad tubakatooted on Euroopa Liidus keelatud, välja arvatud Rootsis, kus tehti erand. Seal kasutatakse kõige tihedamini huuletubakat ehk snusi. Selle tarbimine Eestis on lubatud, kuid lubatud piirmäära, tulles teisest liiduriigist või liiduvälisest riigist, ületada ei tohi. Tavapäraselt sisaldavad mokatubakad nikotiini, kuid välja on töötatud alternatiivsed tubakatooted, mis ei sisalda tubakat/nikotiini. Nende kasutamine on samasugune kui tavalistel huuletubakatel.

1.3. Aktsiisi olemus ja probleemistik Eestis

Tubakatoodete tarbimine on probleemiks paljudes riikides ning seega on rakendatud toodetele, mille tarbimise vähendamist soovitakse saavutada, aktsiisimaks. Aktsiisimaks mõjutab oluliselt nende toodete tarbimist ja ostmist ning see on spetsiaalseks maksulisandiks käibemaksu kõrval. Aktsiisimaksude kehtestamise puhul on lähtunud mitmest aspektist (Sadilov & Õun, 2013, lk 57):

1. Tulu eesmärk.
2. Tervisalased eesmärgid.
3. Poliitilised, sotsiaalsed ja majanduslikud eesmärgid.

Sadilov ja Õun (2013, lk 58-59) nendivad, et aktsiisid on tarbimismaksud, millega maksustatakse teatud konkreetset kaubagrupi. Eestis on aktsiisid olnud kasutusel juba taasiseseisvumisest alates, kuid maksumäärad on pidevalt tõusnud ja maksustamise objektid muutunud. Aktsiis jääb tarbijale varjatumaks kui käibemaks, sest müüja ei näita seda arvel. Lisaks tavapärasele eesmärgile, ehk täita riigikassat, on aktsiisil lisaks veel märgatav tarbimist piirav ja turg reguleeriv iseloom. Piiratakse tervisele või keskkonnale ohtlike kaupade tarbimist. Ellingu sõnul on aktsiisi kogumine põhjendatud vajadusega katta maksustatavate kaupade tarvitamisest tingitud kulusid, lisaks on aktsiiside kaudu võimalik mõjutada tarbijate eelistusi. „Aktsiisiojektide üldiseks iseloomustuseks võib tuua selle, et tegemist on kaupadega, mille valmistamine ja müük oleks mingil määral riigi kontrolli all sõltumata nende maksustamisest.“ (Elling, kuupäev puudub)

Aktsiisimäärade suurendamise puhul võib riigil tekkida ka tagasilööke, mis tähendab seda, et inimesed leiavad endale soodsamad lahendused, kuidas toodet tarbida. Näiteks on ohuks see, et inimesed võivad hakata ostma illegaalset kaupa ja maksutulu jääb riigil saamata. Ajalooliselt on tubakatoodete maksustamise peamine eesmärk olnud tulu teenimine. Arvestades tubakatoodete suurt müügitulu, suurendavad toodetelt tulenevad maksud tõhusalt tulusid. Maksustamisel on ka oma osa tubakatarbimise ennetamise ja tarbimise strateegiast, mis hõlmab ka muid meetmeid nõudluse vähendamiseks, näiteks reklaamikeelud ja toodete sisude reguleerimised. Tubaka hinnatõusu peetakse kõige tähtsamaks meetmeks tubakatarbimise vältimiseks ja vähendamiseks. Tubakatoodete hindade tõusu mõjule reageerivad paremini nooremad kui vanemad inimesed. (International Agency for Research on Cancer, 2011, pp. 12-13)

Tulenevalt praegusest seadusandlusest on Eestis keelatud suitsuvabasid tubakatooteid käidelda ning seepärast ei saa neid ka aktsiisiga maksustada, kuna need ei ole aktsiisikaubad. Rootsile on antud ainukesena Euroopa Liidus erand kes võib suitsuvaba tubakatooteid toota ning müüa, sellest tulenevalt maksavad nad selle pealt aktsiisi. Samuti maksustatakse lähiriigis Norras suitsuvabasid tubakatooteid aktsiisiga. Füüsilisele isikule on ette nähtud piirnorm, kui palju suitsuvaba tubakatoodet ta tohib teisest liidu liikmesriigist sisse tuua, kuid paraku igaüks sellest kinni ei pea. Ametnike töömaht on iga aastaga järjest suurenenud, kuna üha rohkem tuuakse riiki sisse üle normpiiri suitsuvabu tubakatooteid.

Tabel 1. Huuletubaka konfiskeerimised Eestis (Maksu- ja Tolliameti teabeosakond, 2019; autori koostatud).

Huuletubakas		
Aasta	Juhtumite arv	kg
2010	2	17
2011	3	25
2012	1	0,4
2013	10	60
2014	8	1347
2015	9	1034
2016	91	59
2017	34	391
2018	83	1565

Tabelist 1 nähtub aastate lõikes konfiskeeritud huuletubaka kogused. Aastatel 2010-2012 oli juhtumite arv kõigest 6 ning ära võetud koguste summa kilogrammides 42,4. See tähendab seda, et nendel aastatel ei olnud suitsuvabad tubakatooted Eestis veel nii tuntud. Aastal 2013 hakkas juhtumite arv tõusma, kuid jäi kuni 2015. aastani alla 10. Ära võetud kogused seevastu aga tõusid märgatavalt 2014. aastal kuni 1347 kg. Alates 2016. aastast tõusis huuletubaka juhtumite arv märkimisväärselt 91 juhtumini ning 2018. aasta lõpu seisuga võeti kokku ära 1565 kg huuletubakat. See tähendab seda, et iga aastaga on huuletubakas muutunud inimeste seas järjest populaarsemaks ning avastatud juhtumite arv suureneb.

2016. aastal peeti MTA uurimisosakonna poolt kinni isikud, keda kahtlustati kuritegeliku ühendusse kuulumises, mis vastutas huuletubaka Eestisse toimetamise ning edasimüümise eest. Illegaalse huuletubaka müügiga teeniti kriminaalset tulu ligi kaks miljonit eurot. hinnanguliselt toodi Eestisse 8000 kg huuletubakat ning edasimüüjad toimetasid kauba üle Eesti laiali, kus müüdi nii hulgikaupa kohalikele diileritele kui lõpptarbijatele. Kui muidu maksis pakk Rootsist ostes umbes kaks eurot, siis Eestis lõpptarbijale müüdi pakk 4-5 euroga. Paraku ei ole olnud huuletubaka tarbijateks ainult täiskasvanud vaid juba ka alaealised, kes alustasid tarvitamist juba 5.-6. klassis. (Krimiblogi, 2016)

19.01.2018. aastal jõustus Eestis tubakatoote või sellega seonduva toote Eestisse toimetamise keeld, mis tähendab seda, et enam ei tohi posti teel tellida tubakatooteid, kaasa arvatud suitsuvabasid tubakatooteid. Juhul kui inimene rikub kehtestatud keeldu, võib MTA alustada väärteomenetlust. (Maksu- ja Tolliamet, 2018)

Kokkuvõttes võib öelda, et suitsuvaba tubaka tarbimine on oluline osa kogu maailma tubaka probleemist. Eriti haavatavad on noored, kes alustavad juba varases eas suitsuvabade tubakatooteid tarbimist. Tulenevalt praegusest seadusandlusest on Eestis keelatud suitsuvabu tubakatooteid käidelda ning seepärast ei saa neid ka aktsiisiga maksustada, kuna need ei ole aktsiisikaubad. See aga tähendab seda, et kui ostetakse välismaalt legaalselt suitsuvabu tubakatooteid ning tuuakse neid enda tarbeks Eestisse, jääb Eestil saamata rahaline tulu. Lisaks on ametnikele lisandunud suur töökoormus seoses isikuga, kes tegelevad salakaubandusega, tuvastamise ja tõkestamisega.

2. SUITSUVABADE TUBAKATOODETE MAKSUSTAMISE KOGEMUSED

2.1. Suitsuvabad tubakatooted ja nende maksustamine Rootsis

Uuringu osas kasutati interneti otsingumootorit. Märksõnadeks oli peamiselt: „Smokeless tobacco in Sweden“, „Smokeless tobacco in Norway“, „Smokeless tobacco in Finland“, „Excise tax in Sweden“ ja „Excise tax in Norway“. Uuringu eesmärk oli teada saada, kuidas maksustatakse suitsuvabasad tubakatooted Rootsis, Norras ja Soomes. Interneti otsingumootori abil leitakse, kui palju kasutatakse suitsuvabasad tubakatooted nimetatud riikides ning miks Rootsis ja Norras on võimalik suitsuvabasad tubakatooted toota. Peamiseks eesmärgiks on teada saada, kuidas maksustatakse suitsuvabasad tubakatooted Rootsis ja Norras. Soome tolliametnikule tehakse otsepäring, et teada saada, kuidas Soomes maksustatakse suitsuvabu tubakatooted. Peamiselt kasutatakse Rootsi alapeatükis Swedish Match kodulehte, kuna see on Skandinaavia domineerivaim ettevõtte.

Rootsi snus pärineb 18. sajandist ja erineb teistest suitsuvabadest tubakatoodete tüüpidest selle koostise, tootmismeetodite ja erinevate mittesoovitavate ainete vähendamise spetsiifiliste standardite tõttu, mida rakendavad kõik suuremad tootjad. Rootsi snus on Põhjamaades suitsuvaba tubaka domineeriv vorm, kuigi kõik suuremad tootjad asuvad Rootsis. (Global State of Tobacco Harm Reduction, 2018, pp. 28-29)

Snusi on Rootsis kasutatud juba üle 200 aasta ning snus on ajalooliselt olnud domineerivaim tubakas Rootsis. 1900. aastate alguses hakkasid sigaretid muutuma populaarsemaks ning snusi tarbimine hakkas vähenema. 1960. aasta lõpus hakkasid suundumused muutuma ning snusi kasutamine hakkas suurenema. Rootsi tubakaeksperti Lars Ramströmi sõnul oli snusi kasutamise suurenemisel omad põhjused „Selle muutuse oluliseks ajendiks olid teaduslikud tõendid suitsetamise terviseriskide kohta, mis avaldati Londoni Kuningliku Arstide Kolledži 1962. aasta aruandes. Need uued tõendid pälvisid Rootsis suurt tähelepanu nii meedias kui ka professionaalsetes ringkondades. Paljud suitsetajad, keda julgustati suitsetamisest tulenevaid terviseriske vältima, valisid sigareti asemel snusi.“ (Global State of Tobacco Harm Reduction, 2018, p. 48)

Suukaudseks kasutamiseks mõeldud tubakatoodete turustamise keeld kehtestati Euroopa Liidus juba 1992. aastal. 15. mai 1992. aasta direktiiviga 92/41/EEC keelustati liikmesriikides suus hoitava tubaka turustamine Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 1992/41/EEC, 1992). Keelustamise aluseks olid toodete terviseriskidega seotud põhjused (Geelhoed, L.A., 2004):

1. Tubaka tarvitamisest põhjustatud sõltuvus kujutab endas suurt ohtu, mistõttu on vaja erihoiatusi igal tubakatootel.
2. Suus hoitavad tubakatooted tõmbavad ligi noori inimesi.
3. Noored satuvad suus hoitavatest tubakatoodetest nikotiinisõltuvusse.
4. Tooted sisaldavad Rahvusvahelise Vähiuuringute Keskuse uuringute tulemuste põhjal palju vähki tekitavaid aineid, mis põhjustavad eelkõige suuvähki.
5. Täielik keelustamine on ainus asjakohane meede.

Lisaks põhjendati keelustamist sellega, et suitsuvabad tubakatooted ei olnud turul veel nii tuntud, kuid juba 2001. aastal tuli direktiivi korrata, sest toimunud oli mitmeid muudatusi. Nimelt aastal 1995. aastal liitus Rootsi Euroopa Liiduga ning seal oli huuletubaka tarbimine tavapärase ja levinud tegevus. (Geelhoed, L.A., 2004) Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiivi 2001/37/EÜ, 5. juuni 2001 järgi keelati suukaudseks kasutamiseks mõeldud teatavat liiki tubaka turustamine liikmesriikides, kuid Austria, Soome ja Rootsi ühinemisakti artiklis 151 tehti Rootsi Kuningriigile erand. (Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2001/37/EÜ, 2001)

Direktiivi 2014/40/EL, 3. aprill 2014 järgi jätkub liikmesriikides suukaudseks kasutamiseks mõeldud tubaka müügi keeld v.a Rootsi Kuningriigis ning seda põhjendatakse sellega, et müügi keeld aitab ära hoida sõltuvust tekitava ja tervist kahjustava toote toomise Euroopa Liitu v.a Rootsi. Suukaudseks kasutamiseks mõeldud tubaka all mõeldakse kõiki suukaudselt kasutatavaid tervenisti või osaliselt tubakast valmistatud tooteid, välja arvatud sissehingamiseks või närimiseks ettenähtud tooteid. Eelkõige mõeldakse suukaudseks kasutamiseks mõeldud tubaka all neid tooteid, mis on pakitud portsjonitena kotikestesse või poorsetesse kotikestesse. (Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2014/40/EL, 2014)

Swedish Match on Skandinaavias juhtpositsioonil, kus Rootsi on suurim turg. Lisaks huule, närimis- ja nuuskutubakale toodetakse ka nikotiini- ja tubakavabu tooteid. (Swedish Match,

2018). Swedish Match usub, et suitsetajatel peaks olema juurdepääs mittesüttivatele tubaka- ja nikotiinalternatiividele, millel on märgatavalt madalamad negatiivsed tervisemõjud võrreldes sigarettidega. (Swedish Match, 2019a)

Vaatamata sellele, et Euroopa Liidus on suukaudseks kasutamiseks mõeldud tubakatooted keelatud, siis on Rootsis asutatud ettevõtte Swedish Match siiski veendunud, et suitsuvabadel tubakatoodel on kahjude vähendamise saavutamisel oluline roll. Suitsuvaba tubakas pakub mõistlikku alternatiivi sigarettidele ja muudele suitsetamistoodetele, sest need tooted ei sisalda toksilisi aineid. Lisaks ei tekita suitsuvaba tubakatoode tarvitamine ümbritsevatele inimestele kahjulikku suitsu. (Swedish Match, 2016)

Maailmas pööratakse üha enam rõhku tubakavaba elule ning seda propageeritakse üle kogu maailma. Iga aasta 31. mail tähistatakse koostöös Maailma Tervishoiuorganisatsiooni ja globaalsete partnerite „Maailma tubakavaba päeva“ (*World No Tobacco Day*) ning selle eesmärgiks on tõsta inimestes teadlikkust tubaka tarbimise kahjulikest ja surmavatest mõjudest ning takistada tubaka kasutamist mis tahes kujul. (World Health Organization, 2019) Rootsi ettevõtte Swedish Match asutajate hinnangul „Tubakavaba maailm“ lähimas tulevikus ei toimu ning kahjude vähendamise peamine eesmärk peaks hoopis olema tubaka tarbimise negatiivsete tagajärgede vähendamine ilma, et see nõuaks nikotiinist täielikku hoidumist (Swedish Match, 2016).

Rootsi snusile on kehtestatud vabatahtlik tootestandard, mida nimetatakse snusitööstuse poolt alates 2001. aastast GothiaTeki standardiks. 2007. aastal aktsepteeris Euroopa Suitsuvaba tubaka nõukogu, mis esindab kõiki peamisi snusi tootjaid, GothiaTeki standardit. GothiaTeki standard kehtib kõikidele suitsuvabadle tubakatoodele ning selles on kehtestatud mitmete soovimatute ainete piirnormid. Lubatud piirnorme on alates standardi kehtestamisest mitmel korras vähendatud. (Global State of Tobacco Harm Reduction, 2018, p. 74)

Võimalikke Rootsi snusi tervisemõjusid on uuritud eriti just Rootsis, kus seda toodet laialdaselt kasutatakse. Viimase kolme aastakümne jooksul on institutsioonide poolt loodud uuringute baasil koostatud kirjandusi, mis tõendavad Rootsi snusi tervisemõju. ENVIRON International Corporation on läbi viinud põhjaliku ülevaate kättesaadavatest avaldatud

keemia-, epidemioloogia- ja toksikoloogilistest uuringutest, mis käsitlevad Rootsi Snusi. 2010. aastal avaldatud ülevaade on läbi viidud Skandinaavia turgude juhtiva turuliidri Swedish Match AB-ga. (ENVIRON, 2010, p. 1)

Avaldatud teadusliku kirjanduse põhjalik ülevaade kinnitab Rootsi snusiga seotud tõsiste kahjulike tervisemõjude puudumist. Selle toote kasutamine ei ole seotu suukaudse vähi või hingamisteede vähiga. Rootsi snusi kroonilise kasutamisega seotud kõige tõenäolisemad terviseriskid on uuringutest tulenevalt tingitud nikotiinist. Lisaks on väga vähe tõendeid praegu selle kohta, et Rootsis kasutatav snus on seotud olulise pikaajalise tervisemõjuga ning loodetakse, et käimasolevad uuringud annavad lisateavet allesjäänud ebakindlate valdkondade lahendamiseks. (ENVIRON, 2010, p. 5)

Swedish Snus andmetel kasutab umbes 1 miljon Rootsi täiskasvanut suitsuvaba huuletubakat snusi ning selle müük on pika aja jooksul kasvanud ning sigarettide müük on vähenenud. Samas nenditakse fakti, et snusi maksumuudatused võivad mõjutada tarbijate käitumist. Snusi aktsiisimaks on viimase kümne aasta jooksul kasvanud 251 protsenti, mille tagajärjel on Rootsis müüdud maksustamata snus-toodete osakaal viimastel aastatel suurenenud. Kuid kindel on see, et snusi kasutamine on kasvavas trendis ning suitsetamine aina väheneb. (Swedish Match, 2019b)

Tabel 2. Snuffi ja sigarettide igapäevased kasutajad Rootsis 2013-2016 (Indikatorlabbet, 2019, autori koostatud).

Aasta	Mehed		Naised	
	Snuff	Sigaretid	Snuff	Sigaretid
2013	18,0	10,7	3,9	11,4
2014	17,5	9,2	3,8	11,3
2015	18,5	8,5	3,7	11,2
2016	18,2	8,0	4,3	9,6

Tabelist 2 nähtub snuffi ehk Rootsi snusi ja sigarettide igapäevaste tarbijate protsentuaalset kasutamist. 16-84- aastaste naiste seas on suitsuvaba tubakatoote kasutamine iga aastaga järjest tõusnud ning suitsetamine vähenenud. Ka meeste seas on suitsetamise sagedus muutunud väiksemaks.

Rootsis maksustatakse sigarette, sigareid ja sigarillosid ühiku kohta, kuid teised tubakatooted nagu närimistubakas ja snus maksustatakse kilogrammi kohta (Statista, 2019). Rootsi maksuamet uuendas 2019. aasta aktsiisimaksumäära tubakatoodele ning alates sellest aastast on ühe kilogrammi snusi maksumäär 451 krooni (46,87 eurot) ning ühe kilogrammi närimistubaka maksumäär 497 krooni (51,65 eurot). (Bloomberg Tax, 2018)

Kokkuvõttes võib öelda, et snus on olnud Rootsis juba pikka aega ning see on olnud edukas vähktõve ja teiste tubakaga seotud haiguste leviku vähendamisel. Kuigi snus on Skandinaavia riikides domineeriv toode, siis põhilised tootjad asuvad just Rootsis. Rootsile on ainsana EL liikmesriikidest tehtud erand suitsuvabade tubakatoodele käitlemise osas, lisaks on toodetele kehtestatud aktsiisimäärad ning paljud sealsed elanikud on tavalise sigareti vahetanud suitsuvaba tubakatoote vastu. Rootsis on igapäevased snusi kasutajaid tunduvalt rohkem kui tavasigaretide kasutajaid. Närimistubakat ja snusi maksustatakse kilogrammi kohta.

2.2.Suitsuvabad tubakatooted ja nende maksustamine Norras ja Soomes

Norra oli esimene riik, kes ratifitseeris Maailma Terviseorganisatsiooni tubakatoodele tarbimise piiramise raamkonventsiooni, mis jõustus 2005. aastal. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2001/37/EÜ, mis käsitleb tubakatoodele valmistamist, müüki ja esitlemist, on rakendatud siseriiklikes õigusaktides ning 2014. aasta direktiiv integreeriti Norra õigusaktidesse 2018. aastal. Sarnaselt Rootsile on ka Norras lubatud suukaudseks kasutamiseks mõeldud tubakat müüa. (Helsedirektoratet, 2018)

2017. aastal 1. juulil jõustus Norras standardiseeritud tubakatoodele pakendamist käsitlev määrus. Tavalise pakendi kasutuselevõtu eesmärk on vältida laste ja noorte tahtmist suitsetada või kasutada snusi. Standardne disain tähendab, et tootja logosid, sümboleid, pilte, värve või muid kujunduselemente ei ole enam lubatud kasutada. Pakendil peab olema spetsiifiline värv ja margitoote nimi peab olema kirjutatud standardses kirjas. Norras on 2017. aastast keelatud importida ja müüa tubakatooteid, millel puudub standardne disain. (Helsedirektoratet, 2018).

Standardsete tubaka pakendite eesmärgiks on vähendada tubakat kasutavate noorte arvu. Pakendi reklaami mõju piirates on tubakatooted vähem atraktiivsed. Samuti on eesmärgiks suurendada terviseohu hoiatuste mõju ja minimeerida ohtu, et pakendi kujundus annab eksitava mulje terviseriskist (Helsedirektoratet, 2018). Norra on neljas riik maailmas, kus kasutatakse tavalist pakendit ja esimene riik maailmas, kus kasutatakse standardseid snusi pakke ilma tootja logo ja värvideta. Lisaks Norrale on tavalist pakendit rakendatud Austraalia, Prantsusmaa, Inglismaa, Iirimaa, Uus-Meremaa ja Ungari. (Canadian Cancer Society, 2018)

Paljude aastate jooksul on suitsuvaba tubaka kasutamine Norras tugevalt kasvanud. 2017. aastal oli 16-74- aastaste elanike hulgas 12% igapäevastest kasutajatest ja 4% ajutisest kasutajast. 2018. aastal oli esmakordselt suitsuvaba tubakas samal tasemel kui suitsetamine (Helsedirektoratet, 2018). Igapäevaselt kasutab vanuses 16-74 12% mehi ja naised suitsuvaba tubakatoodeid, nendest 18% on mehi ning 7% naised. Nooremas generatsioonis on levimus siiski suurem. 25-34- aastaste meeste seas on protsent kõige suurem, igapäevaselt kasutab 29% suitsuvaba tubakatoodeid. Naiste seas on levimus väiksem, kuid see-eest on kasutajaskond noorem, mis tähendab seda, et 16% naised vanuses 16-24 kasutavad igapäevaselt suitsuvaba tubakatoodeid. (Statistics Norway, 2019)

Sigaretide kasutajad Norras suunduvad snusi kasutamise poole, kuna see on ohutum alternatiiv suitsetamisele. Snusi kasutajad ületavad nüüd ka sigarettide kasutajaid ning selline üleminek ohutumale tootele võib paljudele tubakatoodeid tarbimise piiramise kogukonnas üllatusena tulla. Need, kellel on oma seisukoht tubakatoodeid tarbimise piiramise kohta, mõistavad, et suitsetamiskäitumine on pidevas arengus. (Foundation for a Smoke-Free World, 2018)

Norra on hea näide sellest, mis juhtub siis, kui valitsused ei luba tubakatoodeid tarbimise piiramise poliitikat direktiividega nagu Euroopa Nõukogu direktiiv, mis keelas snusi enamikus Euroopa riikides. Norra, mis ei ole Euroopa Liidu liige, rakendas mõistliku tubakakontrolli poliitika ning alternatiivsetele toodete jäeti ruumi. Need alternatiivsed tooted aitavad inimestel vähendada terviseriski ohutumate nikotiinitoodeid abil, aidates kaasa Norra inimeste tervisele. (Foundation for a Smoke-Free World, 2018)

Norra ja Rootsi kogemused näitavad, et kõikide toodete keelamine, mis sisaldavad nikotiini, ei ole õige tee ja tuleks hoopis arutada seda, et ohtlike tubakatooteid tuleks asendada ohutumate toodetega. Suitsuvaba maailma sihtasutus aitab kaasa arutelu hõlbustamisele ja sõltumatute teadusuuringute rahastamisele, et teavitada tõenditel põhinevat poliitika kujundamist, mis tooks kasu nii valitsusele, suitsetajale endale, kui ka üldsusele. Norra snusi kogemus näitab, mis on võimalik siis, kui turujõud ja mõistlik poliitika soosivad alternatiive ebatervislikele tubakatoodetele. (Foundation for a Smoke-Free World, 2018)

Suitsetamise vähenemise ja snusi kasutamise suurenemise taga on kolm suuremat põhjust. Esiteks on snus väljapääsuks suitsetamisele. Teiseks aitab snusi kasutamine suitsetamist vähendada. Paljud Norra suitsetajad kasutavad suitsetamise vähendamiseks snusi või kasutavad seda seal, kus suitsetamine muidu on keelatud. Kolmandaks on snusi kasutamine muutunud alternatiiviks nikotiinile ning on mõeldud eriti neile, kes alles alustavad suitsetamist. (Global State of Tobacco Harm Reduction, 2018, pp. 45-47)

Norras tuleb makse maksta kõikide tubakatoodete eest, mis imporditakse Norrasse või toodetakse Norras. 2019. aastal on närimistubaka ja snuffi maksumäär 1,07 Norra krooni pakendi netokaalu grammi kohta. Tubaka ja nikotiinivabu nuusktubakaid Norras ei maksustata. Tubakat ja nikotiini sisaldavate toodete uusi vorme on keelatud toota, importida, müüa või teisele üle anda. (The Norwegian Tax Administration, 2019) Snuffi nimetuse all mõeldakse peeneks jahvatatud tubakat, mis võib olla nii kuiv, niiske, kui ka pakitud kotikestesse nagu snus (Centers for Disease Control and Prevention, 2018).

Norras elab 2019. aasta seisuga 5 386 858 inimest (Worldometers, 2019). 2018. aasta seisuga kasutas igapäevaselt suitsuvaba tubakatoodet 12% mehi ja naisi kogu elanikkonnast (Statistics Norway, 2019). Kui võtta näiteks, et 2019. aastal tarvitab kogu rahvast jätkuvalt 12% inimesi vanuses 16-74 suitsuvaba tubakatoodet, siis teeb see 646 422,96 igapäevast suitsuvaba tubakatoote kasutajat. Kui inimene ostaks nädalas ühe paki suitsuvaba tubakatoodet, näiteks huuletubakat, mille netokaal on 39,50 g ja aktsiisi makstakse netokaalu grammi kohta 1,07 krooni (0,11 EUR), siis teeb see 42,27 krooni (4,36 EUR) aktsiisi ühe paki pealt nädalas. Ühes kuus laekuks 169,06 krooni (17,45 EUR) aktsiisi huuletubaka eest. See tähendab seda, et kui kõik igapäevased suitsuvabade tubakatoodete

kasutajad ostaksid korra nädalas ühe paki huuletubakat, laekuks Norra riigile 109 284 265,62 krooni (11 248 444,84 EUR) aktsiisi ühes kuus.

Lisaks Rootsile ja Norrale maksustatakse ka Soomes suitsuvabu tubakatooteid, kuid seal on need sarnaselt teistele Euroopa liikmesriikidele keelatud. Soome seadusandluses on sarnaselt Eestile samuti välja toodud füüsilisele isikule lubatud piirmäärad, kui palju võib importida suitsuvaba tubakatoodeid, kuid erinevus seisneb selles, et rikkumise tuvastamise korral rakendatakse seal maksustamist.

Soomes on kõige levinum suitsuvaba tubakatoode Rootsi snus, mida ei tohi importida, müüa ega üle anda, kuid siiski on see muutunud üha populaarsemaks, eriti noorte seas. Snusi importimine teisele isikule on keelatud, olenemata sellest, kas see isik maksab toote eest või mitte. Samuti ei tohi suitsuvabu tubakatooteid kasutada päevakeskuste või – asutuste siseruumides või välitingimustes, kus pakutakse koolieelse, kutse- või keskkooliharidust. Kuid snusi kasutamise keeldu töökohtades seadusega ei reguleerita, mis ei tähenda seda, et tööandja ei võiks otsustada töökohal kasutatavate tavade üle. (ASH Finland, kuupäev puudub)

Tubakaseaduse § 63 lg 1 järgi ei tohi Soome sisse tuua närimistubakat, nuusktubakat ja suus kasutamiseks mõeldud tubakat. Närimistubaka all mõistetakse tubakatoodeid, mis on mõeldud närimiseks, nuusktubaka all mõistetakse nina kaudu kasutatavat suitsuvaba tubakatoodeid ja suus kasutamiseks mõeldud tubakatoote all täiesti või osaliselt tubakast valmistatud toodeid, pulbrina või väikeste tükkidena või nende seguna, seejuures mitte sisse hingamiseks või närimiseks mõeldud toode. Üksikisik võib isiklikuks tarbimiseks kaasa tuua kokku kuni 1000 g suitsuvabu tubakatooteid ühe kalendripäeva jooksul. Samuti puudutab riiki sissetoomise keeld ka selliste tubakatoodete soetamist ja vastuvõtmist posti teel või muul samalaadsel viisil väljaspool Soomet. (Rundgen, 2019; Tupakkalaki, 2016)

Vastavalt aktsiisiseaduse § 1 lg-le 2 makstakse Soomes aktsiisi valmistatud tubaka pealt. Aktsiisiseaduse § 2 järgi makstakse aktsiisi toodete eest, mis valmistatakse Soomes või tuuakse teisest liidu liikmesriigist, samuti toodetelt, mis tuuakse Soome liiduvälisest riigist. Aktsiisiseaduse § 4 järgi vastutab Soomes aktsiisi laekumiste eest Maksuamet. Lisaks tuleb nuusktubaka eest tasuda ka tubakamaks, kui see on sisse toodud ebaseaduslikult, kuna nuusktubakas on muu tubakat sisaldava toode. Muu tubakat sisaldava toote all mõeldakse

täielikult või osaliselt tubakast valmistatud suitsetamiseks, ninasõõrmetesse tõmmatavaks, imemiseks või närimiseks mõeldud toodet. Tubakamaks arvestatakse toote jaemüügi hinnast vastavalt tubakamaksuseaduse § 8 järgi. (Rundgen, 2019; Valmisteverotuslaki, 2010)

Tubakamaksu määramise all jaemüügiga mõeldakse maksukohustuslase poolt esitatud jaemüügihinda. Eeskirjade vastaselt või muul viisil kaubandusliku müügi tarvis sisse toodud tubakatoodete jaemüügihinnaks peetakse vastavate toodete jaemüügihindu Soomes. Kui aga Soomes vastavaid tooteid ei ole, loetakse maksumääraks muude tubakatoodete nagu sigaretid ja sigarettideks keeratud valmis tubakatoodete keskmine jaemüügihind, mille kinnitab Soome Maksuamet. (Rundgen, 2019)

Aktiisiseaduse § 7 kohaselt tekib aktsiisi maksmise kohustus siis, kui aktsiisialane toode läheb Soomes tarbimisele. Aktiisiseaduse § 12 lg 1 p 4 kohaselt on maksukohustuslane see, kelle valduses on aktsiisialased tooted, mille eest ei ole Soomes aktsiisi tasutud või kes osaleb selliste toodete valdamises ajutise maksuvabastuse süsteemist väljaspool. Aktsiisi tuleb tasuda aktsiisialaste toodete eest, kui teises liikmesriigis tarbimiseks mõeldud tooteid hoitakse Soomes kaubanduslikul eesmärgil loovutamiseks ja kasutamiseks. Maksukohustuslane on see, kes loovutab või ladustab tooteid, mis lähevad loovutamisele või kellele Soomes tooteid loovutatakse. (Rundgen, 2019; Valmisteverotuslaki, 2010)

Soome on võtnud eesmärgiks edendada tubaka- ja nikotiinivaba elustiili, mispärast on loodud võrgustik „Tubakavaba Soome 2030“. Oma tegevusega toetatakse tubakaseaduse eesmärki, ehk lõpetada tubaka ja nikotiinitoodete kasutamine aastaks 2030. (Tobacco Free Finland 2030, kuupäev puudub)

Kokkuvõttes võib öelda, et sarnaselt Rootsile on ka Norras lubatud suukaudseks kasutamiseks mõeldud tubakat müüa, sellest on Norras kehtestatud närimistubaka ja snuffi maksumäär 1,07 Norra krooni pakendi netokaalu grammi kohta. Norras rakendus standardiseeritud tubakatoodete pakendamist käsitlev määrus 2017. aastal. Standardsete tubaka pakendite eesmärgiks on vähendada tubakat kasutavate noorte arvu. Lisaks Norrale maksustatakse ka Soomes suitsuvabu tubakatooteid, kuid seal on need sarnaselt teistele Euroopa liikmesriikidele keelatud. Soomes makstakse aktsiisi toodete eest, mis valmistatakse Soomes või tuuakse teisest liidu liikmesriigist, samuti toodetelt, mis tuuakse

Soome liiduvälisest riigist. Lisaks tuleb nuuskubaka eest tasuda ka tubakamaks, kui see on sisse toodud ebaseaduslikult, kuna nuuskubakas on muu tubakat sisaldav toode.

2.3. Suitsuvabade tubakatoodete maksustamise võimalused Eestis

Suitsuvabu tubakatooteid maksustatakse lähiriikides Rootsis ja Norras vastavalt kilogrammi ja pakendi netokaalu kohta ning Soomes maksustatakse keelatud suitsuvabu tubakatooteid siis, kui need on läinud tarbimisse. Soome riigis on närimis-, nuusk- ja huuletubakas aktsiisilaadsed kaubad, kuna kõik need sisaldavad tubakat. Eestis suitsuvabu tubakatooteid aktsiisiga ei maksustata, kuna neid on keelatud käidelda, seega pole need ka aktsiisikaubad, millele saaks rakendada aktsiisimäära. Selleks, et teada saada, kuidas võiks Eestis maksustada suitsuvabu tubakatooteid, viidi läbi intervjuu MTA ametnikega. Kuna MTA ametnikud puutuvad igapäevaselt kokku tubakatoodetest tulenevate probleemide ja aktsiisidega, siis valiti intervjuueritavateks ka vastavate valdkondade neli spetsialisti.

Intervjuu käigus tehti selgeks, kas ja kuidas oleks võimalik Eestis maksustada hetkel keelatud suitsuvabu tubakatooteid. Selleks, et uurimisülesannet täita, küsiti ametnike käest nende isiklike arvamusi ning põhjendusi maksustamise kohta. Intervjuu käigus kasutati helisalvestit ning hiljem analüüsitud intervjuu vastused lasti kõikidel ametnikel iseseisvalt läbi lugeda ja õigeks tunnistada. Töös viidatakse ametniku nende ametikoha ja initsiaalidega, täisnimed on autori valduses.

Esimeseks küsimuseks küsiti ametnike käest, millised on nende kogemused suitsuvabade tubakatoodete käitlemises keeldude ja piirangutega tulenevatest probleemidest. Kõik ametnikud on suitsuvabade tubakatoodetega kokku puutunud ametialaselt. Peamiselt puututakse kokku snusiga, kuna nuuskubakat ja närimistubakat Eestis väga ei levi. Snusi käideldakse illegaalselt ning selle keeld Euroopa Liidus soodustab taolist tegevust Eesti Vabariigis. Samuti tellitakse posti teel, mille keeld jõustus juba 2018. aastal.

Eestis oli algselt närimistubakas lubatud, kuid 2015. aastal keelati ka see ära. Närimistubaka nime all hakati Eestisse tooma snusi, tootja kirjutas snusi karbile närimistubaka nimetuse ning seepärast olidki need legaalselt müügil sadamas. Kuna vahetegemine oli raske, otsustas Sotsiaalministeerium, et need tuleks ära keelata. Lisaks

sellele ei olnud Eestis närimistubakale ka nii suurt turgu. (Intervjuu 2) Erinevalt närimistubakale on snusi ja nuuskubaka keeld olnud kogu aeg, kuid siiski on snusiga kauplemine suur probleem Eestis. Tolliameti uurimisosakonna talitusejuhataja hinnangul peaks snus konkureerima sellisena nagu teised tubakatooted, kuna kõik need tooted sisaldavad samamoodi keemilisi aineid, mis tekitavad vähki ja kahjustavad tervist (Intervjuu 3).

Posti teel või muul samalaadsel viisil keelati saatmine 2018. aastal ära ning see võeti seadusandlusesse Soome Vabariigi eeskujul. Enne keelu jõustumist kasutasid soomlased Eestit kui transiitmaad, ehk siis nemad tellisid Eesti posti suitsuvabu tubakatooteid ning see koormas posti nii palju, et võeti vastu seadusesäte, mis keelas taolisi tubakatooteid posti teel Eestisse tellida.. Reisijana lubatakse siiani teatud koguses suitsuvabu tubakatooteid Eestisse tuua. Teisest liidu liikmesriigist on lubatud tuua 10 pakki tingimusel, et üks pakk ei ületa 50 g ja liiduvälisest riigist ühe paki tingimusel, et ei ületa 50 g. „Varasemalt tohtis füüsiline isik tuua liikmesriigist 1 kg ja liiduvälisest riigist 50 g.“ (Intervjuu 1) Tollikontrolli ja järelevalve osakonna ametniku arvates võiksid need piirangud siiski jääda ning lisaks vabastada snus keelatud tubakatoodete kategooriast. (Intervjuu 4)

Küsimusele, milline võiks olla lahendus probleemile, et inimesed lubatud piirkogust suitsuvabade tubakatoodete sissetoomisel ei ületaks või posti teel ei telliks on talitusejuhataja seisukohal, et kui inimene jääb vahele, siis võiks neid maksustada nii nagu seda tehakse sigarettide puhul. Kuna praegu on suitsuvaba tubakas keelatud, siis sellel maksu peal ei ole, sellisel juhul peaks see olema aktsiisikaup. Lisaks toob ametnik võrdluse Soomega, kus on samuti suitsuvaba tubakas keelatud, kuid vahele jäädes tulevad maksud peale. (Intervjuu 3) Kohtuvälise menetleja arvates võiks lubada ja suurendada piirnorme, mis aitaks vähendada põrandaalust turgu. (Intervjuu 1)

Kolme intervjuueeritava vastuste põhjal võib järeldada, et suitsuvabad tubakatooted võiksid olla aktsiisiga maksustatud ning ühe ametniku arvates võiksid tooted jääda keelatuks. Lisaks tuleb ära märkida, et kõik kolm ametnikku, kes pooldavad maksustamist, töötavad erinevates osakondades ning puutuvad suitsuvabade tubakatoodetega kokku väga erinevalt. Tuuakse välja suitsuvabade tubakatoodete käitlemise keeluga seotud plussid ja miinused, mis on lisatud tabelisse 2.

Tabel 2. Plussid ja miinused seoses suitsuvabade tubakatoodete käitlemise keeluga (autori koostatud intervjuude põhjal)

Plussid	Miinused
Kättesaadavus on halb, kuna pole legaalselt kättesaadav.	Tubakaturu konkurents on moonutatud.
Noored jätaavad halva kättesaadavuse tõttu tarbimata.	Fiskaalne tulu jääb saamata.
Eeldatavad toodete tarvitamisest tingitud tervisekahjusid on vähem.	Salatürg ja salakaubandus.
Otsesed ja kaudsed tervisehoiukulud on väiksemad.	1. Noored tegelevad illegaalse kauplemisega; 2. Noored ei käi enam ametlikud tööl.

Aktiisisiga maksustamine aitaks ära kaotada salatürgu, kuna riigil kaoks ära vajadus teostada järelevalvet ning nii hoiaks riik kokku raha ja ressursse. Kui ettevõtetal oleks luba snusi legaalselt Eestis käidelda, siis oleks neil võimalus maksta toodete pealt aktsiisi ja poodi tuleks kaup legaalselt odavam, kui salaturul müües. Rootsist ostes on ühe paki hinnaks 2.20 eurot ja kui panna sellele aktsiis, logistika- ja saatekulud otsa, siis ettevõtjale ei tuleks ühe paki hind üle 5 euro. „Täna müüakse ebaseaduslikult pakki 7 euroga, alla 5 euro ei leia mitte kusagilt.“ (Intervjuu 4)

2017. aastal võeti Riigikogu poolt vastu tubakaseaduse muutmise seadus, mis annab MTA-le õiguse teha järelevalvelisi kontrolloste.

Kontrollostude käigus võetakse tavaliselt ära 20-30 torni snusi. 1 torn sisaldab 10 pakki snusi. 30 torni snusi maksab isikule umbes 1200 eurot ning lisaks sellele määratakse veel trahv, mis jääb keskmisest trahvimäärast allapoole, ehk ligikaudu 300-400 eurot. keskmisest kaotab isik kontrollostu teel vahele jäädes 1500-1600 eurot. (Intervjuu 4)

Selleks, et kontrolloste teha, peavad MTA ametnikud tegema põhjalikku eeltööd. Keskmisest tegeleb ühe kaasusega 5 ametnikku ja menetleja. Kokku kulub üks terve tööpäev ning lisaks veel auto- ja kontorikulud. $6 \text{ (ametnikku)} \times 10 \text{ (tundi)} = 60 \text{ (töötundi)}$. Tööandja keskmine kulu ühe ametniku kohta tunnis on 12 eurot, mis tähendab seda, et kokku kulub keskmisest 600 eurot pulgakulu ja lisaks veel auto- ja kontorikulud ning kohtulud, mis läheb ühe lahendi tegemiseks. (Intervjuu 4)

Intervjuu käigus sooviti teada saada, kas Rootsi valik lubada suitsuvabu tubakatooteid käidelda on õige või vale otsus. Kohtuvälise menetleja arvates on see õige otsus, kuna inimesed nagunii teevad seda, mis pole lubatud ning samas laekub riigile raha. Riik saab jälgida rahva tervist ning vajadusel teha uuringuid ja parandada toodet. (Intervjuu 1) Rahvusvahelisest eripärast tingitud luba on põhjendanud ära ka nende toodete legaalsuse (Intervjuu 2). Kuid tollikontrolli ja järelevalve juht peab oluliseks märkida seda, et selline erand, mis on tehtud Rootsile, võiks olla ka Eestis. Tema sõnul Rootsile tehtud erand raskendab teiste liikmesriikide järelevalve tööd, tekitades lisakoormust ametnikele. (Intervjuu 4)

Talitusejuhataja hinnangul satuvad paratamatult suitsuvabad tubakatooted teistesse riikidesse, kui Rootsis on lubatud ja mujal Euroopa Liidu riikides ei ole. Tekib piirikaubandus ja kasvab välja salaturg. „Keeld ei saa kehtida, kui Rootsi ei suuda takistada nende toodete sattumist teistesse riikidesse. Kuigi Rootsi võttis endale kohustuse, et Rootsist need välja ei lähe, siis juhtub kahjuks seda ikka. Kui Rootsis ka keelustada, tekiksid omakorda aga salatehased. Pigem võiks olla lubatud ning tekiks aus konkurents.“ (Intervjuu 3)

Aktsiiside valdkonna spetsialisti sõnul on suitsuvabade tubakatoodete käitlemise keeld Eestis õigustatud, kuigi tunnistab, et salaturgu see kindlasti suurendab. Ta on seda meelt, et ei tohiks vabalt käidelda, kuna need tekitavad suuvähki ja meil Eestis ei ole ka selliseid traditsioone nagu Rootsis. Lisaks toob ametnik välja, et suund on üleüldse suitsetamise vähendamise poole. (Intervjuu 2)

Intervjuude põhieesmärgiks oli teada saada, kuidas võiks ametnike arvates rakendada Eestis suitsuvabade tubakatoodete maksustamist. Nagu teada, siis on praegu suitsuvabad tubakatooted Eestis keelatud, välja arvatud reisijana tuues ning seda piirkoguses. Kuna suitsuvabade tubakatoodete käitlemisest tulenevad probleemid on väga aktuaalne teema, siis autori arvates oleks õige aeg välja selgitada, kuidas oleks võimalik Eestis maksustada nimetatud tooteid aktsiisiga ning mida arvavad sellest MTA ametnikud.

Ainukese ametnikuna oli maksustamise ja legaliseerimise vastu aktsiiside talituse peaspetsialist. Ametniku arvates ei võiks rakendada Eestis suitsuvabade tubakatoodete maksustamist, kuna see ei aitaks salaturgu vähendada ja aktsiis tõstaks ka toote hinda, mida

on näha praegu e-sigareti maksustamisest. Fiskaalset eesmärki maksustamine küll täidaks, aga tervise aspektist ei oleks sellest kasu. Lisaks ei saa ametniku arvates huuletubaka kasutamist piirata nii nagu tavalist sigaretti, kuna seda saab kasutada igal pool ja leviks seega eriti noorte hulgas. (Intervjuu 2)

Uurimisosakonna juhtivinspektori sõnul leevendaks snusi probleemi see, kui nuuskubakas ja närimistubakas muuta riigisisesele aktsiisikaubaks. Kuid nuusk- ja närimistubaka kasutamine ei ole nii marginaalne, neid ei kohta palju ja neil pole ka turgu Eestis. Samuti aitaks tubakavaba huuletubaka ametlik müük ära hoida snusi musta turu müügi, mis tähendaks seda, et tootel oleks legaalne maaletooja ja makstud oleks aktsiis nende pealt. (Intervjuu 4)

Kohtuvälise menetleja ametniku hinnangul võiks neile inimestele, kes on üle piirnormati teisest liikmesriigist või kolmandast riigist toonud suitsuvabu tubakatooteid, anda võimaluse maksta nende pealt maksud (nt tollimaks), seda juhul kui suitsuvaba tubakatoote käitlemine jääb keelatuks ja kui tegemist on deklareerimata kaubaga. Kui muuta suitsuvaba tubakatoode aktsiisikaubaks, siis saaks võtta nendelt toodetelt aktsiisi. Kuni 2015. aastani oli närimistubakas aktsiisikaup ja inimestel oli võimalus nende riiki toomist deklareerida ning kui tooteid toodi üle piirnormati, siis alustati vääртеomenetlust. (Intervjuu 1)

Uurimisosakonna talitusejuhi sõnul oleks õige Euroopa Nõukogu direktiiv üle vaadata ja revideerida see keeld ära (Intervjuu 3). Juhtivinspektori arvates on direktiivi muutmine reaalne, kuna iga liikmesriigi enda teha on võtta arutlusele see teema, et meie riigis on probleem, kulutame järelevalve peale raha ja see ei anna omakorda resultaati. Tuleks viia see teema Euroopa tasemele, et tekiks arutelu. Me oleme Euroopa Liidus kõik hääleõiguslikud liikmed, meil on õigus teha ettepanekuid. (Intervjuu 4)

Intervjuude vastustest võib järeldada, et Eestis võiks seadusandlust üle vaadata ning muuta varem lubatud olnud närimistubakas taas aktsiisikaubaks, et selle pealt saaks maksta aktsiisi ning inimesed saaksid seda legaalselt osta. Samuti on kolme ametniku arvates õige lubada terves Euroopa Liidus snusi kasutamine, kuna praegune Rootsile tehtud erand soodustab teistes liidu liikmesriikides salakaubandust ning illegaalset tootmist.

Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2014/40/EL kehtestab suukaudseks kasutamiseks mõeldud tubaka turule viimise keelu liidu liikmesriikidele, välja arvatud Rootsile (Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2014/40/EL, 2014). Kuni 2015. aasta 31. detsembrini oli närimistubaka jae- ja hulгимүүgi teostamine Eestis lubatud, hiljem keelati ka selle käitlemine ära. Kuigi huuletubakas on direktiivi järgi Euroopa Liidus kogu aeg keelatud olnud, siis nuusktubaka ja närimistubaka turule viimise luba on iga riigi enda otsustada. Eestil oleks võimalus võtta vastu seadus, kus närimistubakas muutuks taas aktsiisikaubaks ning sellel oleks seejärel legaalne turg. Sarnaselt Rootsile ja Norrale, kus närimistubakas on samuti lubatud, saaks Eesti rakendada aktsiisimäära pakendi netokaalu kohta. Lisaks närimistubakale oleks Eestil võimalus ka nuusktubakas muuta aktsiisikaubaks ning võtta aktsiisi pakendi netokaalu kohta.

Eestil oleks võimalus rakendada sellist maksustamise viisi, nagu tehakse Soomes, kus on samuti suitsuvabad tubakatooted keelatud. Soomes ei tohi sisse tuua närimistubakat, nuusktubakat ja suus kasutamiseks mõeldud tubakat. Soomes tekib aktsiisi maksmise kohustus siis, kui aktsiisialane toode läheb Soomes tarbimisele. Aktsiisi tuleb tasuda aktsiisialaste toodete eest, kui teises liikmesriigis tarbimiseks mõeldud tooteid hoitakse Soomes kaubanduslikul eesmärgil loovutamiseks ja kasutamiseks. Kuigi Soomes suitsuvabu tubakatooteid ei ole, loetakse maksumääraks muude tubakatoodete nagu sigarettid ja sigarettideks keeratud valmis tubakatoodete keskmine jaemüügihind, mille kinnitab Soome Maksuamet. Ehk siis Eestis oleks võimalus rikkumiste tuvastamisel maksustada keelatud tooteid aktsiisiga ning aktsiisimääraks saaks võtta sigarettide keskmine jaemüügihinna, mida kinnitab Eesti Maksu- ja Tolliamet.

Autori seisukoht on järgida suitsuvabade tubakatoodetega seonduvate rikkumiste trendi, mis tähendab seda, et kui nimetatud toodete rikkumiste arv ületab sigarettidega seotud rikkumiste arvu, siis tuleks riigisiselt midagi ette võtta. Praegu karistatakse isikuid, kes on toime pannud sigarettidega seonduvaid rikkumisi, rahalise trahviga, millele lisaks rakendub aktsiisi maksmise kohustus. Näiteks MTA väärteomenetlejad on isikuid karistanud väikeses koguses sigarettide käitlemise eest ning otsuste jõustumisel viinud läbi ka haldusmenetluse rikkumise objektiks olnud sigarettidelt aktsiisisummade sissenõudmiseks. Isikuid, kes on toime pannud snusiga seonduvaid rikkumisi, karistatakse rahalise trahviga. Siit tekib ebavõrdne kohtlemine karistatavatega, kuna teoreetiliselt on rikkumised samalaadsed, aga karistused erinevad ja seda ainult seepärast, et sigarettid on

aktsiisikaubad ja suitsuvabad tubakatooted ei ole. Lähtuvalt eeltoodust leiab autor, et mõistlik oleks rakendada sarnaselt Soomele aktsiisi määramist snusi ebaseaduslikul käitlemisel ning teeb ettepaneku viia läbi vastav arutelu ministeeriumi tasandil.

KOKKUVÕTE

Suitsuvaba tubakas hõlmab endas mitmesuguseid tubakatooteid, mida kasutatakse suu kaudu ja mis toimib ilma põlemisprotsessita. Suitsetajad kasutavad suitsuvabu tubakatooteid alternatiivina sigarettidele. Suitsuvabad tubakatooted on Euroopa Liidus keelatud, kuid neid kasutatakse väga laialdaselt Ameerika Ühendriikides, Rootsis, Norras ning suures osas ka Aafrikas ja Aasias. Eesti on vastavalt Euroopa Nõukogu direktiivile keelanud huuletubaka, nuusktubaka ja närimistubaka müügi ning seadnud piirangud toote kasutamisele. Alates 2016. aastast tõusis huuletubaka juhtumite arv märkimisväärselt, kokku oli 91 juhtumit ning 2018. aasta lõpu seisuga võeti kokku ära 1565 kg huuletubakat illegaalselt tegutsevatelt müüjatelt.

Lõputöö eesmärgiks oli välja selgitada võimalused suitsuvabade tubakatoodete aktsiisiga maksustamiseks lähtudes Rootsi, Norra ja Soome kogemustest.

Töö eesmärgi saavutamiseks püstitati neli uurimisülesannet. Esimene uurimisülesanne oli anda ülevaade suitsuvabadest tubakatoodetest. Seejuures anti ülevaade tubaka ajaloost ja aktsiisi eesmärgiks. Esimese peatüki esimeses alapeatükis selgus, et nikotiin on see, mis tekitab suitsetajates suitsetamise sõltuvust ning kemikaal ise on väikestes annustes surmav. Tänapäeval on tubaka kasutamiseks mitmeid erinevaid võimalusi ning inimeste teadlikkus suitsetamisest tulenevatest ohtudest on suurenenud võrreldes varasemaga. Praegusel ajal on võimalik tubakatooteid jagada suitsetatavatest ja suitsuvabadeks toodeteks ning lisaks neile kasutatakse ka alternatiivseid tooteid. Tubakatoodete tarbimine on probleemiks paljudes riikides ning seega on rakendatud toodetele, mille tarbimise vähendamist soovitakse saavutada, aktsiisimaks. Aktsiisid on tarbimismaksud, millega maksustatakse teatud kaubagrupperi. Suitsuvabad tubakatooted on nuusktubakas, närimistubakas ja huuletubakas ehk snus. Lisaks nendele on turul hakanud levima alternatiivsed suitsuvabu tubakatooted, nendeks on tubakavabad ja nikotiinivabad huuletubakad.

Teine uurimisülesanne oli anda ülevaade käitlemisest tulenevatest probleemidest. Teises alapeatükis kirjeldati käitlemise keelust tulenevaid probleeme. Eesti on vastavalt Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiivile keelanud nuusktubaka, närimistubaka ja huuletubaka müügi ning seadnud piirangud toote kasutamisele. Piirangute tõttu on tulnud esile

probleemid seoses toote illegaalselt toimetamisega Eestisse. Rootsis toodetakse legaalselt massiliselt huuletubakat ning kuna Eesti asub Rootstile märkimisväärselt lähedal, siis soodustab see illegaalset ära Eesti riigis, kus muidu pole võimalik huuletubakat osta. MTA andmetel oli 2016. aastal huuletubaka juhtumeid 59 ning ära võeti 59 kg huuletubakat, 2017. aastal oli juhtumeid ainult 34, kuid ära võeti koguseliselt 391 kg huuletubakat. 2018. aasta seisuga oli huuletubaka juhtumeid 83 ning ära võeti 1565 kg huuletubakat, mis tähendab seda, et iga aastaga on suurenenud huuletubaka illegaalse käitlemise probleem. MTA uurimisosakonna poolt peeti 2016. aastal kinni isikud, kes vastutasid huuletubaka Eestisse toimetamise ning edasimüümise eest. Illegaalse huuletubaka müügiga teeniti kriminaalset tulu ligi kaks miljonit eurot.

Kolmandaks uurimisülesandeks oli selgitada välja suitsuvabade tubakatoode praktika Rootsis, Norras ja Soomes. Rootsis on snusi kasutataud juba üle 200 aasta ning snus on ajalooliselt olnud domineerivaim tubakatoode. Rootstile on ainsana Euroopa Liidu liikmesriigina tehtud erand suitsuvabade tubakatoode käitlemise osas. Rootsis kasutab umbes 1 miljon täiskasvanud igapäevaselt snusi ning selle müük on pika aja jooksul kasvanud ja sigarettide müük on vähenenud. Rootsis maksustatakse närimistubakat ja snusi ühe kg kohta. Norras on paljude aastate jooksul on suitsuvaba tubaka kasutamine tugevalt kasvanud. 2017. aastal oli 16-74- aastaste elanike hulgas 12% igapäevastest kasutajatest ja 4% ajutisest kasutajast. 2018. aastal oli esmakordselt suitsuvaba tubakas samal tasemel kui suitsetamine. Sigarettide kasutajad Norras suunduvad snusi kasutamise poole, kuna see on ohutum alternatiiv suitsetamisele. Norras tuleb makse maksta kõikide tubakatoode eest, mis imporditakse Norrasse või toodetakse Norras. 2019. aastal on närimistubaka ja snuffi maksumäär 1,07 Norra krooni pakendi netokaalu grammi kohta. Tubaka ja nikotiinivabu nuuskutubakaid Norras ei maksustata. Soomes on kõige levinum suitsuvaba tubakatoode Rootsi snus, mida ei tohi importida, müüa ega üle anda, kuid siiski on see muutunud üha populaarsemaks, eriti noorte seas. Soomes makstakse aktsiisi toodete eest, mis valmistatakse Soomes või tuuakse teisest liidu liikmesriigist, samuti toodetelt, mis tuuakse Soome liiduvälisest riigist.

Neljandaks uurimisülesandeks oli analüüsida intervjuusid, hinnata teooriast tulenevaid võimalusi ja teha ettepanekuid suitsuvabade tubakatoode aktsiisiga maksustamiseks Eestis. Analüüsis kasutati Rootsi, Norra ja Soome kogemusi, lisaks tehti MTA ametnikega intervjuud, kus saadi teada nende isiklikud arvamused suitsuvabadest tubakatoodetest ja

nende võimalikust maksustamisest. Rootsi ja Norra kogemusest võib järeldada, et kui Eestis oleks võimalik suitsuvabu tubakatooteid maksustada, siis saaks seda teha kas toodete kilogrammi kohta või pakendi netokaalu kohta. Samas kui Eestis jääks suitsuvabad tubakatooted keelatuks, siis saaks rakendada sellest võimalust, nagu Soomes tehakse, ehk siis maksustatakse aktsiisiga keelatud tooteid. Kui suitsuvaba tubakatoode läheks Eesti riigis tarbimisele kaubanduslikul viisil, siis maksustatakse toodet ja aktsiisimääraks võetakse Eestil müügil oleva sigaretipaki keskmine jaemüügihind. Intervjuude analüüsi põhjal võib järeldada, et suitsuvabadest tubakatoodetest võiksid olla närimistubakas ja nuuskutubakas Eestis lubatud, kuna Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiivi 2014/40/EL järgi on keelatud ainult suukaudseks kasutamiseks mõeldud tubakas. Varasemalt on närimistubakas olnud Eestis aktsiisikaup ning tootelt võeti aktsiis ja seda sai legaalselt osta. Veel toodi välja see, et snus võiks olla terves Euroopa Liidus lubatud, kuna Rootstile tehtud erand raskendab teiste liikmesriikide järelevalve tööd, tekitades lisakoormust ametnikele.

Lõputöös jäi käsitlemata teema, kus tuuakse välja Eestis elavate inimeste suitsuvabade tubakatoodete tarbimise kogemus. Edaspidi võiks teadustöö raames uurida, kui suur osa Eesti elanikkonnast tarbivad suitsuvabu tubakatooteid ning kas see on Eestis tõusev trend.

SUMMARY

Smokeless tobacco product is a tobacco product that does not require a combustion process. Smokeless tobacco products are, for example, snuff, chewing tobacco and snus. According to the products, they are either used by the nose, chewed or under the lip. In addition to smokeless tobacco products, there is also tobacco-free snus that does not contain tobacco but contains nicotine. Handling of smokeless tobacco products in Estonia is prohibited, which means that it is forbidden to manufacture and resell this product. Also, smokeless tobacco products may not be introduced into Estonia from another European Union country or from a non-EU country. It is allowed to purchase up to ten packages from another EU country for own use, provided that one package does not exceed 50 g and one package from a non-EU country provided that one package does not exceed 50 g.

The title of the theses is “Experiences of taxation of smokeless tobacco products on the example of the Scandinavian countries”. The theses is written in Estonian and consists of 56 pages. The author has used 59 literature sources which all have been referred to in the text.

The thesis is actual because there is no excise duty on smokeless tobacco products in Estonia.

The novelty of this thesis is that smokeless tobacco products have been on the Estonian market for a short time and therefore there has been no long practice in this field. They also have a much smaller history than cigarettes.

The thesis problem is that it is not legally permitted to release smokeless tobacco products for free circulation in Estonia and this facilitates smuggling and illegal production. Smokeless tobacco products are legal in Sweden and Norway and there are excise rates on products. In Finland these products are prohibited as in Estonia, but there are excise duties on smokeless tobacco products unlike in Estonia.

The aim of thesis is to find out the possibilities for charging excise duty on smoke-free tobacco products based on the experiences of Sweden, Norway and Finland.

The following research tasks have been set to achieve the aim of the thesis:

1. During the analysis of theoretical sources, give an overview of smokeless tobacco products.
2. During the analysis of theoretical sources, give an overview of the essence of the excise duty.
3. Find out tax practices in Sweden, Norway and Finland.
4. Analyze interviews, evaluate the opportunities arising from theory, and suggest how to tax smokeless tobacco products with excise duty.

As a result of the analysis, it was found out how smokeless tobacco products are taxed in Sweden, Norway and Finland, and it emerged from expert interviews that smokeless tobacco products should be taxed in Estonia. As a result of the analysis, suggestions were made on how to tax smoking tobacco products in Estonia and whether and how reasonable it would be for the author.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Arian, S. S., Kazi, T. G., Afridi, H. I., Talpur, F. N., Kazi, A. D., Brahman, K. K., Naeemullah, Arain, M. S. & Sahito, O. M., 2015. Estimation of Nickel in Different Smokeless Tobacco Products and Their Impact on Human Health of Oral Cancer Patients. *Nutrition & Cancer*, 67(7), p. 1063.

ASH Finland. *Snus, smokeless tobacco*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://suomenash.fi/en/facts-about-smoking/snus/> [Kasutatud 08.03.2019].

Bernardi, R. E., 2015b. *Addiction Biology*, 20(5), p. 877.

Bloomberg Tax, 2018. *Sweden Tax Agency Updates 2019 Excise Tax Rates for Tobacco Products, Natural Gas*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://news.bloombergtax.com/daily-tax-report-international/sweden-tax-agency-updates-2019-excise-tax-rates-for-tobacco-products-natural-gas-1> [Kasutatud 07.01.2019].

Bolinder, G., 2003. Swedish snuff: a hazardous experiment when interpreting scientific data into public health ethics. *Addiction*, 98(9), p. 1201.

Campbell-Grossman, C., Hudson, D. B. & Fleck, M. O., 2003. Chewing tobacco use: perceptions and knowledge in rural adolescent youths. *Issues in Comprehensive Pediatric Nursing*, 26(1), p. 13.

Canadian Cancer Society, 2018. *Tobacco plain packaging support growing worldwide with 25 countries and territories moving forward with regulations*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.cancer.ca/en/about-us/for-media/media-releases/national/2018/plain-packaging-report/?region=on> [Kasutatud 08.03.2019].

Castaldelli, M. J. M., Ventriglio, A. & Bhugra, D., 2016. Tobacco smoking: From „glamour“ to „stigma“. A comprehensive review. *Psychiatry & Clinical Neurosciences*, 70(1), pp. 24-26.

Centers for Disease Control and Prevention, 2018. *Smokeless Tobacco: Products and Marketing*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.cdc.gov/tobacco/data_statistics/fact_sheets/smokeless/products_marketing/index.htm#snuff [Kasutatud 08.03.2019].

- Chaffee, B. W. & Jing, C., 2018. Cigarette and Smokeless Tobacco Perception Differences of Rural Male Youth. *Tobacco Regulatory Science*, 4(4), p. 72.
- Charlton, A., 2004. Medicinal uses of Tobacco in History. *Journal of the Royal Society of Medicine*, 97(6), p. 292.
- Choi, K., Fabian, L., Mottey, N., Corbett, A. & Forster, J., 2012. Young Adults' Favorable Perceptions of Snus, Dissolvable Tobacco Products, and Electronic Cigarettes: Findings From a Focus Group Study. *American Journal of Public Health*, 102(11), pp. 2088-2092.
- Ebbert, J. O. & Fagerstrom, K., 2012. Pharmacological Interventions for the Treatment of Smokeless Tobacco Use. *CNS Drugs*, 26(1), p. 2.
- Eesti Suuhügienistide Liit, 2009. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://suuhygienist.hambaarst.ee/23331/narimistubakas> [Kasutatud 09.01.2019].
- Elling, T. *Aktsiisid*. Sisekaitseakadeemia õppematerjal. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://stud.sisekaitse.ee/Elling/Maksususteem/aktsiisid.html> [Kasutatud 28.04.2019].
- ENVIRON, 2010. Review of the Scientific Literature on Snus (Swedish Moist Snuff). Report. Virginia: ENVIRON International Corporation.
- Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 1992/41/EEC, 1992.
- Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2001/37/EÜ, 2001.
- Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2014/40/EL, 2014.
- Foundation for a Smoke-Free World, 2018. *Building on the Success of Snus*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.smokefreeworld.org/blog/building-success-snus> [Kasutatud 08.03.2019].
- Furberg, H., Lichtenstein, P., Pedersen N. L., Bulik, C. & Sullivan, P. F., 2006. Cigarettes and oral snuff use in Sweden: prevalence and transitions. *Addiction*, 101(10), p. 1510.
- Geelhoed, L.A., 2004. *Kohtuasi C-434/02 Arnold André GmbH & Co. KG versus Landrat des Kreises Herford ja Kohtuasi C-210=03 Swedish Match AB ja Swedish Match AB UK Ltd versus Secretary of State for Health*. Kohtujuristi ettepanek. [Võrgumaterjal] Leitav: http://curia.europa.eu/juris/document/document_print.jsf?jsessionid=9ea7d2dc30db110a9c6736094e259071c5538a84b0b8.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuKchf0?doclang=ET&text

=&pageIndex=0&part=1&mode=DOC&docid=49462&occ=first&dir=&cid=29219
[Kasutatud 27.03.2019].

Global State of Tobacco Harm Reduction, 2018. *No Fire, No Smoke- the Global State of Tobacco Harm Reduction 2018*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.gsthr.org/>
[Kasutatud 06.03.2019].

Helsedirektoratet, 2018. *Tobacco Control*. [Võrgumaterjal] Leitav:
<https://helsedirektoratet.no/english/tobacco-control#40-years-with-tobacco-legislation>
[Kasutatud 08.03.2019].

Tobacco-Free Finland 2030. *This is what we do*. [Võrgumaterjal] Leitav:
<https://savutonsuomi.fi/en/> [Kasutatud 17.03.2019].

Indikatorlabbet, 2019. *Tobacco consumption, snuff (1 year mean values)*. [Võrgumaterjal]
Leitav: <http://www.andtuppfoljning.se/en/indikatorlabbet/> [Kasutatud 08.03.2019]

International Agency for Research on Cancer, 2011. *Effectiveness of Tax and Price Policies for Tobacco Control*. IARC Handbooks of cancer prevention. Volume 14, pp. 12-13.

Killapods, 2018. Killa 13 Extreme. [Võrgumaterjal] Leitav:
<https://killapods.eu/product/kill-13-extreme/> [Kasutatud 07.01.2019]

Krimiblogi, 2016. *Huuletubaka jõuk*. [Võrgumaterjal] Leitav:
<https://krimiblogi.wordpress.com/2016/05/05/huuletubaka-jouk/> [Kasutatud 27.03.2019].

Krišjanis, A., Pallo, S. & Nõulik., A., 2002. *Tubaka raamat*. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus.

Maksu- ja Tolliamet, 2018. *Saadetised Euroopa Liidus*. [Võrgumaterjal] Leitav:
<https://www.emta.ee/et/eraklient/reisimine-saadetised-umberasumine/saadetised-euroopa-liidus> [Kasutatud 27.03.2019].

Maksu- ja Tolliameti teabeosakond, 2019. Infopäring MTA teabeosakonnale [E-kiri] (22.02.2019).

McAdam, K., Kimpton, H., Porter, A., Liu, C., Faizi, A., Mola, M., McAughey, J. & Rodu, B., 2017. Comprehensive survey of radionuclides in contemporary smokeless tobacco products. *Chemistry Central Journal*, 11(1), p. 1.

Melikian, A. A. & Hoffmann, D., 2009. Smokeless tobacco: a gateway to smoking or a way away from smoking. *Biomarkers*, 14, pp.

Mysnus AB. *Tobacco Free Snus*. [Võrgumaterjal] Leitav:

<https://www.mysnus.com/swedish-snus/tobacco-free-snus.html?manufacturer=206>
[Kasutatud 07.01.2019].

Popova, L. & Ling, P. M., 2013. Alternative Tobacco Product Use and Smoking Cessation: A National Study. *American Journal of Public Health*, 103(5), p. 924.

Rodu, B. & Jansson, C., 2004. Smokeless tobacco and oral cancer: a review of the risks and determinants. *Critical Reviews in Oral Biology & Medicine*, 15(5), p. 253.

Roth, H. D., Roth, A. B. & Xiao, L., 2005. Health Risks of Smoking Compared to Swedish Snus. *Inhalation Toxicology*, 17(13), p. 741.

Rundgen, M., 2019. Infopäring Soome tolli sideohvitserile [E-kiri] (06.03.2019).

Rutqvist, L. E., Curvall, M., Hassler, T., Ringberger, T. & Wackberg, I., 2011. Swedish snus and the GothiaTek standard. *Harm Reduction Journal*, 8:11, pp. 2-5.

Sadilov, M. & Õun, K., 2013. *Maksustamine ning aktsiisid Eestis*. Eesti Statistika Kvartalkiri, nr 2/2013, lk 57-59.

Saebø, G., 2017. Cigarettes, snus and status: differences in lifestyle of different tobacco user groups in Norway. *Health Sociology Review*, 26(2), p. 176.

Smyth, E., Kulkarni, P., Claye, E., Stanfill, S., Tyx, R., Maddox, C., Mongodin, E. & Sapkota, A., 2017. Smokeless tobacco products harbor diverse bacterial microbiota that differ across products and brands. *Applied Microbiology & Biotechnology*, 101(13), p. 5391.

Snusdirect. *Tobacco & Nicotine free*. [Võrgumaterjal] Leitav:

<https://www.snusdirect.com/tobacco-nicotine-free> [Kasutatud 07.01.2019].

Sotsiaalministeerium, 2014. *Tubakapoliitika roheline raamat*. [Võrgumaterjal] Leitav:

https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/eesmargid_ja_tegevused/Tervis/tubakas_2014.pdf [Kasutatud 11.03.2019].

Statista, 2019. *Taxes on tobacco products in Sweden 2018*. [Võrgumaterjal] leitav: <https://www.statista.com/statistics/760113/taxes-on-tobacco-products-in-sweden/> [Kasutatud 07.01.2019].

Statistics Norway, 2019. *Tobacco, alcohol and other drugs*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.ssb.no/en/helse/statistikker/royk> [Kasutatud 08.03.2019].

Swedish Match, 2016. *Our standpoint*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.swedishmatch.com/Snus-and-health/Our-standpoint/> [Kasutatud 28.02.2019].

Swedish Match, 2018. *Our markets*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.swedishmatch.com/Our-company/markets/our-markets/> [Kasutatud 28.02.2019].

Swedish Match, 2019a. *Snus and regulations*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.swedishmatch.com/Our-business/Snus-and-moist-snuff/Snus-and-regulations/> [Kasutatud 28.02.2019].

Swedish Match, 2019b. *Tobacco use in figures*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.swedishmatch.com/Snus-and-health/Tobacco-use/Tobacco-use-in-figures/> [Kasutatud 05.03.2019].

The Norwegian Tax Administration, 2019. *About the excise duties*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.skatteetaten.no/en/business-and-organisation/vat-and-duties/excise-duties/about-the-excise-duties/tobacco/> [Kasutatud 07.01.2019].

Tubakainfo, 2015. *Suitsuvabad tubakatooted*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.tubakainfo.ee/mis-on-sigaretis/suitsuvabad-tubakatooted/> [Kasutatud 07.01.2019].

Tubakaseadus (2005) RT I, 12.12.2018, 68.

Tupakkalaki (2016) 549/2016.

Valmisteverotuslaki (2010) 19.3.2010/182.

World Health Organization, 2019. *World No Tobacco Day*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.who.int/news-room/events/detail/2019/05/31/default-calendar/world-no-tobacco-day> [Kasutatud 28.02.2019].

World Health Organization. *About WHO*. [Võrgumaterjal] Leitav:
<https://www.who.int/about-us> [Kasutatud 07.01.2019].

Worldometers, 2019. Norway Population. [Võrgumaterjal] Leitav:
<http://www.worldometers.info/world-population/norway-population/> [Kasutatud
08.03.2019].

Lisa 1. Intervjuu 1

Intervjueeritav 1

Ametinimetus: Kohtuväline menetleja ametnik

Kuupäev: 20.02.2019

1. Millised on Teie kogemused suitsuvaba tubakatoodete käitlemise keeldude ja piirangutega tulenevatest probleemidest?

Vastus: Ainult ametialaselt olen kokku puutunud suitsuvaba tubakatoodete käitlemisega Eesti Vabariigis ning hoolimata keelust jätkuvad Eestis suitsuvaba tubakatoodete ostu-müügitehingud. Lisaks olen menetlenud saadetistes posti teel Eestisse toimetatud suitsuvabu tubakatooteid (*Snus*, *Snuff*, *Chewing Tobacco*), mis on vähenenud võrreldes 2015 aastaga. Endiselt võib käitlemiseks keelatud suitsuvabu tubakatooteid teisest liidu liikmesriigist või liiduvälisest riigist Eestisse toimetada reisijana lubatud piirnормi raames, kuid tänase seisuga võib julgelt ütelda, et lubatud piirnормi ületatakse mitmekordselt.

2. Kuidas kommenteerite käitlemise keeldu?

Vastus: Eesti on võtnud vastu ühtse keelu teiste liidu liikmesriikidega, ainuke erand on Rootsi, kes toodab suitsuvabu tubakatooteid ja kus on nende kätlemine lubatud. On selge, et inimesed ka siin Eestis siiski illegaalselt käitlevad suitsuvaba tubakatoodeid, ja just nimelt huuletubakat (*Snus*'i), ostavad ja müüvad parklates, tänavatel, koolides. Koolides müüakse lastele teiseringi huuletubakat ehk huuletubakat, mis on juba kellegi teise isiku poolt kasutatud. Kuna keelatud vili on magus, siis pigem arvaksin, et võiks olla järelevalve all lubatud eeldusel, et inimesi teavitatakse suitsuvaba tubakatoodete kahjulikkusest tervisele nii nagu sigarettide puhul. Kõik mis kahjustab tervist on halb: tavaline sigarett on halb, elektroonilise sigareti suitsetamine ehk nn veipimine on halb, kuigi selle uudsuse tõttu on mõju inimese tervisele vähe uuritud, samuti ka kõik suitsuvabad tubakatooted on halvad. Kardan, et Eestis sätestatud keelud ja piirangus suitsuvaba tubakatoodele ei ole ennast õigustanud.

3. Kuidas kommenteerite posti teel või muul samalaadsel viisil suitsuvaba tubakatoodete keeldu?

Vastus: Posti teel toimetamise keeld kehtestati Eestis mais 2015. Kuni sinna maani sai Eestisse toimetada deklareerituna lausa üks kg suitsuvaba tubakatoode, seega said inimesed maksude maksmise järel oma kauba (suitsuvaba tubakatoote) kätte. Inimestel oli väga suur üllatus, et järsku keset aastat 2015 tuli selline keeld, et Eestisse ei tohi posti teel suitsuvaba tubakatoode tellida ja toimetada. Selliseid inimesi, kes korduvalt tellisid ja toimetasid suitsuvaba tubakatooteid posti teel Eestisse, oli palju, kuid siis järsku ei saanud nad enam enda saadetisi suitsuvaba tubakatoodetega kätte, ent kätte said kutse väärteomenetlus alustamise kohta.

Soomlastel oli juba enne meid keelatud posti teel toimetada suitsuvaba tubakatooteid Soome. Nad hakkasid kasutama Eestis transiitmaana, s.t tellisid ja toimetasid suitsuvaba tubakatoode Eesti Posti, kuid tihti jätsid kauba (suitsuvaba tubakatoote) välja võtmata, see aga ummistas posti ning ehk tehti sellepärast selline keeld Eestis tubakaseadusesse, mis ei luba enam posti teel toimetada Eestisse suitsuvaba tubakatooteid.

4. Kuidas kommenteerite piirangut füüsilisele isikule?

Vastus: Närimistubakas kuulus ATKEAS-e alla. Varem oli siis aktsiisikaup, praegu on keeldude ja piirangutega kaup, 2015. aastast kuulub suitsuvaba tubakatoote alla. Menetledes jätkuvalt suitsuvaba tubakatooteid ei näe ma, et Eesti riik ja kodanik võidaks neis piirangutes ja keeldudes, pigem võiks olla seaduslik (laekusid maksud ja riik toetaks terviseuuringuid).

5. Milline võiks olla lahendus probleemile, et inimesed lubatud piirkogust suitsuvaba tubakatoode sissetoomisel ei ületaks või posti teel ei telliks?

Vastus: Lubada ja suurendada piirnorme, nii vähendaks pörandaalust turgu.

6. Millised on praegused plussid seoses suitsuvaba tubakatoode käitlemise keeluga?

Vastus: Ma ei näe, et riik või inimesed oleks võitnud suitsuvaba tubakatoode käitlemise keeluga, seega plusse pole.

7. Millised on praegused miinused seoses suitsuvaba tubakatoode käitlemise keeluga?

Vastus: Suitsuvaba tubakatoode käitlemise keeld soodustab illegaalset ostumüügi tegevust Eesti Vabariigis. Riik kaotab raha, inimesed nagnii leiavad võimaluse suitsuvaba tubakatoote soetamiseks Eestis, nt alaealine alaealisele,

sportlane sportlasele, ajateenija ajateenijale jne. Suitsuvaba tubakatoode võiks olla maksustatud ja inimestele kättesaadav. Inimesi ajab segadusse - miks on Eesti Vabariigis suitsuvaba tubakatoote käitlemine keelatud, aga tarvitada ja reisilt kaasa tuua võib.

8. Kas Rootsi valik lubada suitsuvaba tubakatooteid käidelda on õige või vale otsus? Miks?

Vastus: Minu meelest on õige otsus, see on seotud rootslaste ajalooaga. Samas laekub Rootsile suitsuvaba tubakatoodete tootmise ja käitlemisega raha, jälgitakse rahva tervist, vajadusel toodet parandada/uuendada, muuta ohutumaks. Kuid jälgides pakenditel olevat nikotiini koguseid, on selge, et suitsuvaba tubakatoode sisaldab rohkem nikotiini.

9. Kuidas võiks Eesti rakendada suitsuvaba tubakatoodete maksustamist?

Vastus: Kui suitsuvaba tubakatoote käitlemine jääb keelatuks, siis nt need inimesed, kes on toonud üle piirnormati teisest liikmesriigist või kolmandast riigist suitsuvaba tubakatooteid, saaks maksta maksud (nt tollimaks) suitsuvaba tubakatoodete pealt ka, siis kui tegemist on deklareerimata kaubaga (deklareerida saab vaid aktsiisikaupa).

Kui muuta suitsuvaba tubakatoode aktsiisikaubaks, siis saab võtta tubakatootelt aktsiisi. Kuni aastani 2015 oli närimistubakas aktsiisikaup ja inimestel oli võimalus deklareerida ning kui toodi üle piirnormati, siis alustati väärteomenetlust.

Lisa 2. Intervjuu 2

Intervjueeritava nimi: H.R.

Ametinimetus: Aktsiiside talitus, peaspetsialist

Kuupäev: 21.02.2019

1. Millised on Teie kokkupuuted seoses suitsuvaba tubakatoodetega?

Vastus: Seoses tööülesannetega, tegelen tubaka- ja pakendiaktsiisiga.

2. Kuidas kommenteerite käitlemise keeldu?

Vastus: Kui algselt oli närimistubaka käitlemine lubatud Eestis, siis 2015 keelati kõik suitsuvabad tubakatooted ära, sest huuletubakat hakati närimistubaka nime all Eestisse tooma ning nende toodete vahetegemine oli raske. Tootja kirjutas huuletubaka karbile, et tarbimine närimise teel ning tooted olid ka sadamas legaalselt müügil. Kuna vahetegemine oli raske, mis on närimistubakas ja mis on huuletubakas, otsustas Sotsiaalministeerium, et need tuleb kõik ära keelata, seda pooldasime ka meie. Lisaks ei olnud Eestis närimistubakale ka suurt turgu, alates liitumisest Euroopa Liiduga kuni käitlemise keelamiseni ei olnud legaalselt närimistubakat Eestisse toodud rohkem, kui see üks kord, mil toodi toode turule vale tootena.

3. Kuidas kommenteerite posti teel või muul samalaadsel viisil saatmise keeldu?

Vastus: Füüsilised isikud hakkasid peale keelustamist tooteid palju posti teel tellima ja et seda kontrolli alla saada, keelati Soome eeskujul posti teel toimetamine ära. Soomes oli see keeld juba varem, et inimesed ei tohi mingil moel tellida, kui ainult tuua reisijana. Kuna toimib kaupade vaba liikumine, ei jõuta ka kontrollidega kõigi postipakkideni, aga mingil määral on see aidanud kontrolli all hoida tootega äritsemise füüsiliste isikute poolt.

4. Kuidas kommenteerite piiranguid füüsilisele isikule?

Vastus: Varasemalt, kui närimistubakas oli lubatud ja maksuobjektiks, tohtis füüsiline isik tuua närimistubakat liikmesriigist 1 kg ja liiduvälisest riigist 50 g. Alkoholi- tubaka- kütuse- ja elektriaktsiisi seadus näeb ette, et käitlemiseks keelatud suitsuvabu tubakatooteid ei maksustata aktsiisiga, ja see on poliitiline

otsus, et keelatud kaupa aktsiisiga ei maksustata. Sellest tulenevalt sätestab tubakaseadus neile toodetele piirkogused, mida võib reisija tuua omatarbeks reisilt kaasa oma pagasis. See on aktsepteeritav, et on lubatud tuua omatarbeks reisijana määratud koguses.

5. Milline võiks olla lahendus probleemile, et inimesed lubatud piirkogust suitsuvaba tubakatoodete sissetoomisel ei ületaks või posti teel ei telliks?

Vastus: Inimeste teadlikkust tuleks tõsta seadusandluse osas ja muuta arusaami, et toode ei ole nii ohutu kui arvatakse ja räägitakse ning teadvustada just nooretele toote tarbimisest tulenevast tervistkahjustavast toimest. Mina ei poolda seda, et huuletubakas peaks olema lubatud. Kui on keelatud, siis olgu keelatud.

6. Millised on praegused plussid seoses suitsuvaba tubakatoodete käitlemise keeluga?

Vastus: Tõkestab tubakatoodetega tarvitamisega alustamist, ei ole vabalt kättesaadav eeldatavalt toodete tarvitamisest tingitud tervisekahjusid on vähem ja seoses sellega otsesed ja kaudsed tervisehoiukulud väiksemad kuna noorte hulgas populaarne, siis seoses piiratud kättesaadavusega takistab paljudel noortel nikotiinisõltuvuse teket, mis võib saada alguse huultubaka tarvitamisest.

7. Millised on praegused miinused seoses suitsuvaba tubakatoodete käitlemise keeluga?

Vastus: Salaturg ja salakaubandus, aga see esineb ka kui oleks käitlemine lubatud. Fiskaalne tulu jääb saamata.

8. Kas Rootsi valik lubada suitsuvaba tubakatooteid käidelda on õige või vale otsus? Miks?

Vastus: Kuna neil on see osa nende rahvuslikust pärandist ja tarvitamisel pikaajalised traditsioonid, siis sellest tingitud on Rootsile tehtud erand ja sellega on ka põhjendatud nende toodete legaalsus seal. Kas see on just õige või hoopis vale, ei oska kommenteerida.

9. Kas käitlemise keeld Eestis on õigustatud?

Vastus: Kindlasti, tarvitajaid, eriti noorte hulgas on ehk vähem kui oleks siis, kui käitlemine on lubatud ja toode vabalt kättesaadav. Salaturgu kindlasti keeld

suurendab, kuid mina olen seda meelt, et keeld peaks jääma. Need sisaldavad palju sõltuvust tekitavat nikotiini ja tekitavad suuvähki ning meil pole ka selliseid pikaajalisi traditsioone toote tarvitamisel nagu Rootsis, et peaks hakkama soodustama selle tarbimist ja vabalt kätte saadavust. Lisaks on ka praegu üldine suund nii suitsetamise vähendamisele ja kui ka tubakatoodete kasutamise ja kättesaadavuse piiramisele.

10. Kuidas võiks Eesti rakendada suitsuvaba tubakatoodete maksustamist?

Vastus: Mitte rakendada. Maksustamine salaturgu ei vähendaks, kuna aktsiis tõstaks ka toote hinda. Seda on näha e-sigareti maksustamisest. Fiskaalset eesmärki maksustamine täidaks kindlasti, aga tervise aspektist ei oleks sellest kasu. Huuletubaka kasutamist ei saa ka nii piirata nagu tavalist sigaretti, kuna seda saab kasutada igal pool ja leviks seega eriti noorte hulgas.

11. Miks on tubakatootega seonduva toote aktsiisiga maksustamine lubatud, aga suitsuvaba tubakatoote maksustamine mitte?

Vastus: Tubakavaba huuletubaka käitlemine on Eestis lubatud, aktsiisiga maksustatav. Ettevõtjad saavad tuua Eestisse, aktsiisi ära maksta, maksumärgid peale panna ja legaalselt müüa, aga kuna maksumärke pole neile veel seni väljastatud, siis müüakse illegaalselt. Aga see on nn JOKK skeem, et tubakavaba huuletubaka käitlemine on lubatud ja klassikalise huuletubaka käitlemine on keelatud, kuigi toodetel on sama kasutuseesmärk, nii viisi kui ka toime poolest.

Lisa 3. Intervjuu 3

Intervjuueeritava nimi: S.R.

Ametinimetus: Uurimisosakonna talitusejuhataja

Kuupäev: 21.02.2019

1. Millised on Teie kogemused suitsuvaba tubakatoodete käitlemise keeldude ja piirangutega tulenevatest probleemidest?

Vastus: Nuusktubaka probleemi ei ole, kuna neid nii palju Eestis ei levi, nii on ka närimistubakaga. Kuid huuletubakaga on kokkupuuteid rohkem, sest selle keeld Euroopa Liidus soodustab põhitegevust siin. Tarbijaskonda on ning see jääb Eestis 10 000 inimese piiresse.

2. Kuidas kommenteerite keeldusid?

Vastus: Aastal 2014 võttis Euroopa Liit vastu direktiivi, enne seda oli konsultatsioon, kus kõik EL kodanikud võisid oma arvamust avaldada, et kas snus peaks või ei peaks olema keelatud. Minu arvamus on, et snus peaks olema samasugune kaup nagu kõik teised tubakatooted. Kuid direktiivis jäi snus keelatuks, kodanikuna allun õigusaktile ning ametnikuna teen kõik selleks, et see direktiiv kehtiks sellisena nagu ta on praegu. Isiklikult arvan, et see peaks konkureerima nii nagu teised tubakatooted, kuna kõik need tooted sisaldavad keemilisi aineid, mis tekitavad vähki, kahjustavad tervist, aga samas kahjustavad sama palju.

3. Millised on praegused plussid seoses suitsuvaba tubakatoodete käitlemise keeluga?

Vastus: Kättesaadavus on kehvem kui muidu, mõni noor võib-olla jätab tarbimata, kuna pole legaalselt saada. Rohkem plusse ei näe.

4. Millised on praegused miinused seoses suitsuvaba tubakatoodete käitlemise keeluga?

Vastus: Tubakaturu konkurents on moonutatud.

5. Milline võiks olla lahendus probleemile, et inimesed lubatud piirkogust suitsuvaba tubakatoodete sissetoomisel ei ületaks või posti teel ei telliks?

Vastus: Näiteks see, et kui inimene vahele jääb, siis maksustada nii nagu seda tehakse sigarettide puhul. Praegu ongi see, et kuna suitsuvaba tubakas on keelatud, siis maksu peal ei ole. Sellisel juhul peaks see olema aktsiisikaup. Tooks võrdlusesse veel Soome, kus on samuti keelatud, aga kui vahele jääb, tulevad maksud peale.

6. Kas Rootsi valik lubada suitsuvaba tubakatooteid käidelda on õige või vale otsus? Miks?

Vastus: Kui Rootsis on lubatud ja mujal EL riikides ei ole, siis paratamatult imbuvad need tooted mujale ka. Tekib piirikaubandus ning kasvab välja salaturg. Keeld ei saa kehtida, kui Rootsi ei suuda takistada nende toodete sattumist teistesse riikidesse. Kuigi Rootsi võttis endale kohustuse, et Rootsist need välja ei lähe, siis juhtub kahjuks seda ikka. Kui Rootsis ka keelustada, tekiksid omakorda aga salatehased. Pigem võiks olla lubatud ning tekiks aus konkurents.

7. Kuidas võiks Eesti rakendada suitsuvaba tubakatoodete maksustamist?

Vastus: Õige oleks direktiiv üle vaadata ja see revideerida see keeld ära.

Lisa 4. Intervjuu 4

Intervjueeritava nimi: K.H.

Ametinimetus: Uurimisosakonna juhtivinspektor

Kuupäev: 21.02.2019

1. Millised on Teie kogemused suitsuvaba tubakatoodete käitlemise keeldude ja piirangutega tulenevatest probleemidest?

Vastus: Snus on peamine murelaps/valdkond, millega tänasel päeval tegeleme. Snusi probleemi lahendamine oleks lihtne, kui kogu suitsuvaba tubaka kaup maksustada aktsiisiga, panna ametlikult müüki, täpselt nii nagu sigaretid, siis see lahendaks ära päris mitmed probleemid. Üks suur probleem on snusiga kauplemine turgudel. Kui maksustamine toimuks, siis põrandaalune kaubitsemine kaoks ära (inimesed, kes tahaksid osta, need kaoksid ära). Samuti oleks riigil lihtsam pidada järelevalvet, riigile laekuks raha ja ostja jaoks muutuks kõik lihtsamaks, saaksid osta poest.

2. Kas Teie olete selle poolt, et võiks aktsiisiga maksustada suitsuvaba tubakatooteid?

Vastus: Jah

3. Kuidas kommenteerite piiranguid füüsilisele isikule?

Vastus: Füüsilise isiku piirangud võiksid samamoodi jääda nagu täna on tubaka puhul (näide: Venemaalt tulles 2 pakki sigarette, euroopa liidust 800 pakki, ilma maksumärgistusega), kuid suures pildis võiks snus olla aktsiisiga maksustatav. Võiks teha erisused riikidele, et vabastada snus keelatud tubakatoodete kategooriast. Mõte oleks siiski maksustada, kuna täna käib võitlus tuuleveskitega.

4. Kas aktsiisiga maksustamine vähendaks salaturgu?

Vastus: Kui ettevõtjatel oleks luba snusi legaalselt Eestis käidelda, siis Rootsist ostes ühe paki hinnaks oleks 2.20 eurot ja kui panna aktsiis, logistika- ja saatekulud otsa, siis ettevõtjale ei tuleks ühe paki hind üle 5 euro. Täna müüakse ebaseaduslikult pakki 7 euroga, alla 5 euro ei leia mitte kusagilt. Kui ettevõtja maksaks aktsiisid, siis poodi tuleks kaup legaalselt odavam ja aktsiisiga

maksustamine aitaks ära kaotada salaturgu. Riigil kaoks ära vajadus teostada järelevalvet ja hoiaksime kokku riigi raha ja ressursse.

5. Millised on praegused miinused seoses suitsuvaba tubakatoodete käitlemise keeluga?

Vastus: Noored tegelevad illegaalse kauplemisega ning see muutub nende tööks, kuna raha, mis vahelt võetakse on väga suur. Lisaks tekib oht riigile, oleme silmitsi kriisiga, kus noored enam ametlikult tööl käima ei hakka. Tegeletakse illegaalse snusi kauplemisega, mis lõpuks võib viia isegi narkootikumide kaubitsemiseni.

6. Kui palju kasumit on illegaalsetelt müüjatelt ära võetud?

Vastus: Tavaliselt võetakse kontrollostu ja sellele järgneva elukoha läbiotsimisega ära 20-30 torni snusi (kokkulepitud kontrollostule tullakse reeglina 1-4 torniga, sest suurte koguste tellimine on müüjale kahtlust äratav). 30 torni snusi maksab isikule umbes 1200 eurot* ning lisaks sellele määratakse veel trahv, mis on ligikaudu 300-400 eurot, ehk siis keskmine summa, mis isik kaotab vahelejäämisel, on 1500-1600 eurot.

7. Kui palju läheb tööandjale maksuma kontrollostude tegemine?

Vastus: Keskmiselt tegeleb ühe kaasusega (kontrollost ja sellele järgnenud elukoha läbiotsimine) 5 ametnikku+ menetleja. Kokku kulub 1 terve tööpäev ning lisaks veel auto- ja kontorikulud. $6 \text{ (ametnikku)} \times 10 \text{ (tundi)} = 60 \text{ töötundi}$. Tööandja keskmine kulu ühe ametniku kohta tunnis on 12 eurot, mis tähendab seda, et kokku kulub keskmiselt 600 eurot palgakulu lisaks veel auto- ja kontorikulud ning kohtukulud.

8. Kas Rootsile tehtud erand lubada suitsuvaba tubakatooteid käidelda on õige või vale? Miks?

Vastus: Erand võiks olla ka Eestis. Absurdne on lubada Rootsil toota ja käidelda ning Eesti peab võitlema selle vastu. Suures plaanis edasiminekuil meil ei ole. Ressurss võiks minna millegi tähtsama peale. Rootsile tehtud erand raskendab teiste liikmesriikide järelevalve tööd, tekitades lisakoormust ametnikele.

9. Kuidas võiks Eesti rakendada suitsuvaba tubakatoodete maksustamist?

Vastus: Kui nuuskubakas ja närimistubakas muuta riigisiselt aktsiisikaubaks, siis saaks leevendada snusi probleemi, kuid need on nii marginaalseid, neid ei kohta väga ja nendel ei ole turgu. Lähiajal on kindlasti tubakavabal tubakatootel legaalne maaletooja ja makstud aktsiisimärgid, võib-olla „Killa“ (tubakavaba huuletubakas) ametlik müük summutab ära snusi musta turu müügi.

10. Kas snusi direktiivi järgi legaalseks muuta oleks reaalne?

Vastus: Iga liikmesriigi enda teha on võtta arutlusele see teema, et meie riigis on probleem, kulutame järelevalve peale raha, see ei anna omakorda resultaati. Viia see teema Euroopa tasemele, et tekiks arutelu. Me oleme Euroopa Liidus kõik hääleõiguslikud liikmed, meil on õigus teha ettepanekuid.

*30 torni on ostetud illegaalse turu edasimüüja käest, kes tavaliselt müüb snusi oma nn hulgihinnaga, milleks on 4 eurot karp, ehk siis 40 eurot on torn ja 30 tori on 1200 eurot.